

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav jazyků a komunikace neslyšících

Bakalářská práce

Ludmila Kutilová

Volnočasové a zájmové aktivity žáků škol pro sluchově postižené

Leisure and Interest Activities Pupils from School for Hearing
Impaired Pupils

Poděkování

Ráda bych poděkovala své vedoucí práce Mgr. Marii Komorné za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnovala. Děkuji také všem ředitelům, učitelům a žákům ze škol, které byly ochotny se mnou spolupracovat a umožnily mi uskutečnit dotazníkové šetření.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 6. ledna 2015

Ludmila Kutilová

Abstrakt

Tato bakalářská práce se v teoretické části zabývá vymezením pojmu volný čas a představením nejznámějších volnočasových institucí a organizací v České republice. Dále vymezuje specifika trávení volného času lidí se sluchovým postižením, zvláště pak dětí a mládeže. Stručně popisuje typy volnočasových aktivit, které jsou nabízeny ve školách a organizacích pro sluchově postižené v několika městech. V praktické části jsou zpracována data z dotazníkového šetření. Pozornost je také věnována rozdílu trávení volného času internátních a neinternátních žáků škol, které byly do šetření zapojeny.

Klíčová slova

Volný čas, volnočasové aktivity, volnočasové instituce a organizace, zájmová činnost, žák se sluchovým postižením, organizace pro sluchově postižené žáky, škola pro sluchově postižené žáky, internát.

Abstract

In its theoretical part this bachelor thesis deals with the definition of leisure time and presents the most prestigious leisure institutions and organizations in the Czech Republic. It especially focuses on the specifics of leisure time of hearing-impaired children and youth. It briefly describes the range of leisure activities that are available at schools and hearing loss organization in several cities. In the practical part the questionnaire and survey data are analysed. Attention has also been paid to the difference between leisure time of surveyed boarding and non-boarding pupils.

Keywords

Leisure time, leisure activities, leisure institutions and organizations, hobbies, pupil with hearing impairment, organization for hearing impaired pupils, school for hearing-impaired pupils, boarding school.

OBSAH

ÚVOD	7
1 VOLNÝ ČAS	8
1.1 Funkce volného času.....	8
1.2 Volnočasové a zájmové aktivity	9
1.3 Vliv rodiny na volný čas dětí a mládeže.....	11
1.4 Aktivity dětí a mládeže mimo školní a volnočasová zařízení	12
2 ORGANIZACE PRACUJÍCÍ S DĚTMI A MLÁDEŽÍ VE VOLNÉM ČASE V ČESKÉ REPUBLICE.....	14
2.1 Školská zařízení pro zájmové vzdělávání	14
2.2 Volnočasové aktivity ve školských výchovných a ubytovacích zařízeních	16
2.3 Sdružení dětí a mládeže	17
2.4 Další volnočasová zařízení pro děti a mládež.....	21
3 VOLNÝ ČAS LIDÍ SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM.....	23
4 VOLNÝ ČAS DĚTÍ A MLÁDEŽE SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM	27
4.1 Sport mladých lidí se sluchovým postižením	28
4.2 Volnočasové aktivity a zájmové kroužky na školách pro sluchově postižené	29
4.3 Volný čas žáků se sluchovým postižením na internátech a v domovech mládeže	30
5 NABÍDKA VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT PRO DĚTI A MLÁDEŽ SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM	32
5.1 Praha	33
5.1.1 Střední škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené, Praha 5, Výmolova 169.....	33
5.1.2 Ulicentrum.....	34
5.1.3 I. Pražský sportovní klub neslyšících, o. s., Praha	35
5.1.4 Centrum pro dětský sluch Tamtam, o. p. s.....	36

5.1.5	Keramická dílna	36
5.1.6	Tichá kavárna a její programy pro děti a mládež	37
5.1.7	SKNEDAM	37
5.1.8	Czech Deaf Youth	37
5.1.9	Skautský oddíl Potkani	38
5.2	Hradec Králové	38
5.2.1	Střední škola, Základní škola a Mateřská škola, Hradec Králové, Štefánikova 549	38
5.2.2	Sportovní klub neslyšících Hradec Králové	40
5.3	Brno	40
5.3.1	Střední škola pro SP a Odborné učiliště, Brno, Gellnerova 1	40
5.3.2	Sportovní klub neslyšících Brno	41
5.3.3	Pantomima S. I., Brno	41
5.3.4	Labyrint	41
5.3.5	Kavárna u Žambocha	42
5.4	Olomouc	42
5.4.1	Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené, Olomouc, Kosmonautů 4	42
5.4.2	SK SKIVELO	43
6	DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ	44
6.1	Výběr výzkumného vzorku a způsob šetření	44
6.2	Hlediska vyhodnocování dotazníků	45
6.3	Úvodní informace o respondentech	46
6.4	Vyhodnocení jednotlivých otázek	50
6.5	Výsledky a interpretace dotazníků	65
	ZÁVĚR	67
	POUŽITÁ LITERATURA	68
	PŘÍLOHA: DOTAZNÍK	75

Úvod

O volném čase, jeho využívání, volnočasových aktivitách a volnočasových organizacích pro děti a mládež je už napsáno mnoho publikací a odborných článků. V této práci se však zaměřuji na volný čas nejen z obecného pohledu, ale konkrétně na volnočasové aktivity žáků ze škol pro sluchově postižené v České republice. Zabývám se otázkou, zda svůj volný čas tráví podobným způsobem jako jejich slyšící vrstevníci, nebo se v této oblasti v něčem liší, a pokud ano, v čem odlišnosti spočívají.

V první kapitole je na volný čas nahlíženo z obecného hlediska. Vysvětluji zde, že volný čas se dá pojmout různými způsoby a že také plní různé funkce. Důležitou roli ve volném čase dětí a mládeže hrají jejich rodiče a přístup, se kterým přistupují k jejich využívání volného času.

Druhá kapitola se zabývá konkrétními subjekty, které v České republice nabízejí volnočasové aktivity pro děti a mládež. V první řadě jde o školská zařízení, poté o sdružení dětí a mládeže, tělovýchovné organizace a další.

Dvě následující kapitoly jsou již zaměřené na volnočasové aktivity lidí se sluchovým postižením.¹ Ve třetí kapitole okrajově představuji i prvky kultury Neslyšících², které se promítají do některých volnočasových aktivit lidí se SP. Ve čtvrté kapitole je nastíněno, jaké možnosti ve volném čase mají děti a mládež se sluchovým postižením. V této souvislosti je podstatné, jaké sluchové postižení má konkrétní jedinec a zda má zájem navštěvovat volnočasové aktivity určené všem (tedy i slyšícím) zájemcům, nebo se účastnit těch aktivit, které jsou určené především dětem a mládeži se sluchovým postižením. Žáci ze škol pro sluchově postižené mají také možnost využívat nabídky volnočasových aktivit nabízených školou, která v této oblasti hraje významnou roli.

Konkrétní nabídka volnočasových aktivit a zájmových kroužků pro žáky se sluchovým postižením je představena v páté kapitole. Kroužky se podobají těm, které jsou organizovány na běžných školách, ale najdeme i kroužky specifické pro žáky se sluchovým postižením. Ve městech, kde jsou zřízeny tyto školy, se nacházejí další subjekty věnující se dětem a mládeži ve volném čase, v této kapitole jsou stručně představeny a charakterizovány.

Šestá kapitola prezentuje výsledky výzkumné sondy realizované formou dotazníkového šetření, které bylo zaměřeno na to, jak tráví volný čas žáci ze čtyř škol pro sluchově postižené. Výsledky z tohoto šetření jsou zde i analyzovány a shrnuty.

¹ Kvůli nejednotnosti termínů označujících osoby se ztrátou sluchu (ve zdrojích, ze kterých jsem při psaní práce čerpal) jsem se rozhodla používat pro všechny tyto osoby (nehlédě na velikost ztráty sluchu) termín „osoba, lidé, žák, dítě se sluchovým postižením“, případně zkráceně „lidé se SP“. Je-li v práci potřeba upřesnění termínu, informace jsou vždy uvedené.

² Terminologie používaná ve spojení s komunitou Neslyšících je vysvětlena ve třetí kapitole.

1 Volný čas

Slovní spojení **volný čas** je široký pojem, který je různými autory v publikacích věnujících se této problematice chápán (více či méně) odlišně.

Kaplánek (2011, s. 6) uvádí, že volný čas můžeme definovat buď negativně, nebo pozitivně. Negativní definice volného času vymezuje volný čas vůči pracovní době. Takto volný čas definuje například i Hofbauer (2004, s. 13). Charakterizuje jej jako činnosti, které člověk vykonává po splnění pracovních povinností. Ve volném čase člověk odpočívá, aby načerpal síly pro další práci. Toto pojetí je označováno jako tzv. zbytková teorie volného času, ale v současnosti se už spíše neuplatňuje (Hofbauer, 2008, s. 33).

Naproti tomu pozitivní definice se pokouší vymezit volný čas jako čas, s nímž může jedinec svobodně nakládat („mám volno pro sebe, pro svoje záliby, pro druhé atd.“) (Kaplánek, 2011, s. 6). Pozitivně definuje volný čas například Němec (2003, s. 17), a to jako dobu, kdy si člověk svobodně vybírá činnosti, které mu přinášejí radost, potěšení, zábavu, odpočinek a které obnovují a rozvíjejí jeho tělesné a duševní schopnosti, popř. i schopnosti tvůrčí. Pávková a kol. (2008, s. 9) vymezují volný čas velmi podobně: „*Ve volném čase je možnost věnovat se činnostem, které máme rádi, baví nás, uspokojují, přinášejí radost a uvolnění. Prostě je dělat chceme a můžeme.*“

V této práci je pojímán volný čas z hlediska pozitivní definice. Zaměřuji se na činnosti, které si ve svém volném čase člověk vybírá sám podle svých zájmů a možností.

1.1 Funkce volného času

Pojem volný čas může vzbuzovat představu, že aktivity, které do této oblasti spadají, mohou probíhat jakýmkoliv způsobem, že je to doba, kdy má člověk úplně „volno“. Argumentem může být, že volný čas (zejména u dětí) je opakem času stráveného ve škole. Z toho by tedy mohlo vyplývat, že na rozdíl od školního vyučování, kde platí různá pravidla, by volný čas mohl být tráven bez jakýchkoliv pravidel. Pro charakter a růst osobnosti člověka jsou ale obohacující nejen vědomosti získané ve škole, důležitý je i způsob trávení a využívání volného času. Volný čas má sice sloužit k odpočinku a odreagování od (nejen) školních povinností, ale zároveň by měl jedince vést k jeho plnohodnotnému využívání. Činnosti ve volném čase by proto měly splňovat tyto **funkce** (Hájek, 2008, s. 70–72):

- **Výchovně-vzdělávací funkce** – spočívá ve formování osobností jedinců a působí na všechny složky osobnosti. Umožňuje uspokojování a kultivování zájmů a schopností jedince.
- **Zdravotní funkce** – veškeré aktivity by měly podporovat zdravý tělesný, duševní i sociální vývoj. V tomto ohledu se dbá například na režim dne, podněcování k pohybovým aktivitám, vedení ke zdravému stravování či upevňování hygienických návyků.
- **Sociální funkce** – je chápána různými způsoby. Jeden z přístupů se zabývá sociálními vztahy, které jedinec ve volném čase navazuje. Různé skupiny dávají jedinci příležitost k navazování nových kontaktů a rozvíjení komunikačních dovedností.
- **Preventivní funkce** – spočívá v předcházení sociálně-patologickým jevům³. Zejména u mládeže a dospívajících by se na tuto funkci nemělo zapomínat.

1.2 Volnočasové a zájmové aktivity

Pávková a kol.(2008, s. 13) přehledně shrnuje všechny podstatné aktivity, které se mohou zařadit pod pojem **volný čas**: *„Pod pojem volný čas se běžně zahrnují odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené. Z hlediska dětí a mládeže do volného času nepatří vyučování a činnosti s ním související, sebeobsluha, základní péče o zevnějšek a osobní věci, povinnosti spojené s provozem rodiny, domácnosti, výchovného zařízení i další uložené vzdělávání a další časové ztráty.“*

Činnosti, kterým se ve volném čase cíleně věnujeme a rozvíjíme jimi své zájmy, nazývá Pávková a kol. (2008, s. 13) **zájmovými aktivitami**.

Mezi zájmové aktivity patří opravdu velké množství nejrozličnějších činností. Jedinec si mezi nimi může vybírat podle různých kritérií – například podle svých zájmů a preferovaných druhů činnosti nebo také podle časových či finančních možností.

Podle Hájka (2008, s. 166–167, srov. Pávková a kol., 2008, s. 93) můžeme zájmové aktivity dělit podle kritérií jako je úroveň činnosti, intenzita zájmu, časové trvání, stupeň koncentrace či společenské normy. Vzhledem k obsahu své práce považuji za důležitější věnovat se členění zájmových aktivit podle obsahu činnosti, které je následovné:

³ Např. kouření, vandalismus nebo užívání drog – doplnila L. K.

Rukodělné činnosti rozvíjejí především manuální dovednosti, jemnou motoriku, představivost a jedinci se díky nim učí různým pracovním postupům – práci s různými materiály, šití, vaření apod. (Hájek, 2008, s. 167).

Technické činnosti v mnohém navazují na rukodělné činnosti. Pěstují konstrukční dovednosti, technickou představivost či smysl pro přesnost – jako např. modelářství, radiotechnika apod. (Hájek, 2008, s. 167). Pávková a kol. (2008, s. 94) dodávají, že formou zábavy a tvořivých činností žáci lépe chápou význam odborné kvalifikace v době rychlého rozvoje vědy a techniky.

Přírodovědné činnosti seznamují zájemce s přírodními vědami, rozvíjejí u nich kladný vztah k přírodnímu prostředí a učí je základům jeho ochrany. Těmto dovednostem se děti učí například v rybářském kroužku (Hájek, 2008, s. 167). Náplň těchto kroužků by měla u nejmladších dětí vycházet z toho, že jsou schopny osvojit si jak poznatky o zvířatech, rostlinách a neživé přírodě, tak i některé dovednosti v péči o ně (Pávková a kol., 2008, s. 95).

Estetickovýchovné činnosti vedou děti především k utváření vztahu k přírodě, společnosti a kulturním hodnotám. Tyto činnosti mají často kladný dopad na psychiku dítěte a vedou k psychickému i fyzickému uvolnění. Mezi tyto činnosti můžeme zařadit výtvarné činnosti, hru na hudební nástroj, četbu, divadlo, literaturu, ale i účast na nejrozličnějších kulturních akcích, různé typy vycházek nebo přehlídky lidských činností. (Pávková a kol., 2008, s. 96)

Tělovýchovné a sportovní činnosti přispívají nejen k fyzické zdatnosti, ale přiměřené pohybové aktivity jsou i podmínkou zdravého vývoje (Pávková a kol., 2008, s. 96–97). Mezi tělovýchovné a sportovní činnosti zahrnujeme např. míčové hry, atletiku, tenis, plavání, tanec či gymnastiku. Děti jsou v poslední době často přitahovány ke sportu jejich pestrou nabídkou a netradičními druhy sportu – jde např. o squash, aikido, frisbee atd. Sportování má také důležitou roli při výchově k toleranci, k fair play nebo při pěstování psychické odolnosti vůči stresu (Hájek, 2008, s. 168).

Turistické činnosti spojují přírodovědné i společenskovední činnosti s tělovýchovnými prvky (Hájek, 2008, s. 168). Při pobytu v přírodě lze provozovat sportovní hry a současně

poznávat její krásy a také více upevňovat vztahy mezi jednotlivými účastníky, protože spolu tráví více času (např. během celodenního či vícedenního výletu).

Společenskovední činnosti rozšiřují poznatky o společnosti, její historii a tradicích. Patří mezi ně například vzdělávání se v jazycích, historie, sběratelství apod. (Hájek, 2008, s. 168).

1.3 Vliv rodiny na volný čas dětí a mládeže

Mluvíme-li o volném čase dětí a mládeže, významnou roli v něm hraje rodina. V mladším věku dítěte je potřeba, aby byl volný čas dětí usměrňován rodiči, pedagogy nebo vedoucími volnočasových aktivit.

Vladimír Spousta (1998, s. 12) klade důraz na vhodné ovlivňování volného času rodiči dítěte (zvláště v mladším věku) jak z hlediska materiálního, tak duchovního (podle něj matka podporuje hru dítěte, která je pro něj zároveň učením, otec jej vede k činnostem odpovídajícím věku a schopnostem dítěte). Rodiče tedy vedou dítě k tomu, aby se u něho ve starším věku probudily zájmy, které bude ve volném čase realizovat samo a které povedou k rozvoji jeho osobnosti.

Také způsob, kterým rodiče hodnotí svět kolem sebe, se odráží v postojích a zájmech jejich dětí.⁴ Rodina může děti učit správně využívat volný čas různými způsoby (ať už záměrně, např. pomocí při výběru volnočasových aktivit, či nezáměrně, vlastním příkladem).

Podle Hofbauera (2004, s. 61) se jedná o tyto způsoby:

- Nápodoba a reprodukce vzorců volnočasového chování rodičů a také účasti na nejruznějších aktivitách rodiny (rodinné oslavy, setkání s přáteli, návštěvy kulturních zařízení, pobytu v přírodě apod.).
- Uskutečňování individuálních a společných zájmových činností dětí v rodině.
- Citlivé sledování a reagování na potřeby, zájmy a nadání dětí.

⁴ V Los Angeles v přírodovědném muzeu výzkumníci pozorovali chování rodičů s dětmi, kteří se přišli podívat na líhnutí kuřátek. Vypozorovali, že pokud se rodiče o kuřátka nadšeně zajímali, pak i jejich děti měly z líhnutí kuřátek radost; opakem byli rodiče, kteří bez zájmu stáli vedle dětí, a ty také nic nezajímalo, a tak se dožadovaly něčeho jiného. (Hofbauer B., 2004, s. 63)

1.4 Aktivita dětí a mládeže mimo školní a volnočasová zařízení

Volný čas lze trávit organizovaně (viz dále kap. 2), nebo neorganizovaně, resp. mimo volnočasová zařízení. Tyto aktivity se liší od jedince k jedinci a mohou se měnit například v závislosti na věku, narůstajících povinnostech či změně bydliště nebo školy.

Jako aktivity mimo školní a volnočasová zařízení se většinou označují činnosti, které probíhají bez intenzivního dohledu dospělých, nemají předem stanovenou strukturu a mohou mít individuální i skupinový charakter. Jsou to zájmové činnosti, které může (ale nemusí) dítě vykonávat samo (případně s dalšími dětmi) mimo organizace volného času. Patří mezi ně: odpočinkové a rekreační činnosti, trávení volného času na počítači a internetu, rodinné aktivity či aktivity s kamarády.

Odpočinkové a rekreační činnosti

Odpočinek tvoří nezbytnou část dne a volného času. S vyšším věkem přibývá samozřejmě potřeba delší doby věnované odpočinku. Odpočinek by se však neměl opomíjet v žádném věku. Zvláště u mladších dětí by měl být v režimu dne pevně zakotven. Opět by měl být ale korigován dospělými (rodiči či pedagogy). Může být pojat jak pasivně (např. spánek), tak aktivně (např. procházka). Také Pávková a kol. (2008, s. 85) považují za důležité respektovat individuální a věkové zvláštnosti a v nejlepším případě vyhovět i individuálním přáním dětí.

Odpočinkovými činnostmi mohou být spánek, klid vleže, stolní společenské hry, čtení knih, sledování televize, pohybově nenáročná procházky apod.

Trávení volného času na počítači a internetu

V posledních letech je všeobecně u dětí a mládeže zaznamenán vyšší zájem o počítače, mobily, tablety či jiné moderní elektronické přístroje. Děti a mládež tráví hodně času hraním počítačových her, sledováním velkého množství seriálů či (často bezcílným) brouzdáním po internetu. Volný čas tak využívají převážně pasivně a nezdědka i individuálně.⁵

⁵ Samozřejmě lze ale tyto moderní přístroje využívat i k výuce nebo sebevzdělávání. Například nakladatelství Fraus vydává edici knih s názvem Čti+. Jde o naučné knihy psané zajímavou formou, přičemž jejich témata jsou odvozena od školního učiva a také se přizpůsobují zájmům dítěte daného věku. Jsou určeny především dětem od 6 do 11 let. Ke každému titulu jsou na internetových stránkách přidány doplňkové aktivity a hry, díky kterým se čtenáři nejen baví, ale také učí. Více informací lze najít na webových stránkách Čti+ (© 2014).

Rodinné aktivity

Jak už bylo zmíněno, rodina (především rodiče) hraje velkou roli v trávení volného času dítěte. Společně strávený čas s celou rodinou je určitě důležitým faktorem v ovlivňování růstu osobnosti dítěte. Rodinnými aktivitami mohou být společné výlety do přírody, cestování, poznávání českých i zahraničních památek, návštěva muzeí, výstav, divadelních představení, koncertů, kulturních akcí a další. Nabídka podobných (nejen kulturních) aktivit je v dnešní době opravdu pestrá a většinou finančně dostupná. Je na rodině, jaké aktivity preferuje a kolik času jim věnuje.

Volný čas s kamarády

S narůstajícím věkem se zvyšuje potřeba trávit více volného času s vrstevníky. Obzvláště v období adolescence (přibližně od 15 do 22 let věku) si mladí lidé vytvářejí svoje přátelské skupinky. Kamarádi se spolu často scházejí za účelem prostého popovídání si a také řešení důležitých problémů v jejich životech. Charakteristickým zájmem tohoto životního období bývá často sport, který je další příležitostí pobýt v kolektivu vrstevníků a odreagovat se od povinností. (Říčan, 2004, s. 200–201)

2 Organizace pracujících s dětmi a mládeží ve volném čase v České republice

Nejen rodiče, ale i učitelé, vychovatelé a jiní dospělí pomáhají dětem a mládeži s výběrem volnočasové činnosti, popřípadě zájmového kroužku v některém volnočasovém subjektu.

V České republice se dětem a mládeži věnuje řada různých subjektů. Některé z nich spadají pod Ministerstvo mládeže a tělovýchovy, konkrétně se jedná o školská zařízení pro zájmové vzdělávání a školská výchovná a ubytovací zařízení.

2.1 Školská zařízení pro zájmové vzdělávání

V roce 2005 vznikla nová vyhláška o zájmovém vzdělávání – vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání (Vyhláška č. 74/2005), která do oblasti legislativy volného času zavádí nový pojem **zájmové vzdělávání** (do roku 2005 se používaly termíny mimoškolní výchova a vzdělávání). Tehdejší zástupce ředitelky odboru pro mládež MŠMT Jaroslav Tuček vymezuje pojem zájmové vzdělávání takto: *„Zájmové vzdělávání neposkytuje stupeň vzdělávání ve smyslu školské vzdělávací soustavy, ale je jednou z doplňujících forem vzdělání, která může vzdělávání poskytnuté školou dále rozšiřovat a navazovat na ně. Zároveň má zájmové vzdělávání sloužit k naplňování volného času dětí.“* (Doubrava, 2005, s. 12)

Zájmové vzdělávání probíhá ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání. Mezi ně jsou řazeny školní družiny, školní kluby a střediska volného času (více o těchto zařízeních níže). Činnost těchto zařízení se řídí vyhláškou č. 74/2005 sb., o zájmovém vzdělávání, která je prováděcím právním předpisem ke školskému zákonu č. 561/2004 Sb. (Zájmové vzdělávání, © 2013–2014).

Ve vyhlášce (Vyhláška č. 74/2005) je vymezeno, jakými formami se zájmové vzdělávání uskutečňuje:

- „a) příležitostnou výchovnou, vzdělávací, zájmovou a tematickou rekreační činností nespojenou s pobytem mimo místo, kde právnická osoba vykonává činnost školského zařízení pro zájmové vzdělávání,*
- b) pravidelnou výchovnou, vzdělávací a zájmovou činností,*
- c) táborovou činností a další činností spojenou s pobytem mimo místo, kde právnická osoba vykonává činnost školského zařízení pro zájmové vzdělávání,*

- d) osvětovou činností včetně shromažďování a poskytování informací pro děti, žáky a studenty, popřípadě i další osoby, činností vedoucí k prevenci rizikového chování a výchovou k dobrovolnictví,*
- e) individuální práci, zejména vytvářením podmínek pro rozvoj nadání dětí, žáků a studentů, nebo*
- f) využitím otevřené nabídky spontánních činností.⁶*

Mezi školská zařízení poskytující zájmové vzdělávání patří školní družiny, školní kluby a střediska volného času.

Školní družiny

Družiny jsou přednostně určeny žákům 1. stupně základních škol, tedy dětem docházejícím do 1. až 5. tříd. (Školní družiny, © 2013–2014).

Školní družina má výchovnou, vzdělávací a rekreační úlohu. Své funkce naplňuje odpočinkovými činnostmi (klidovými činnostmi, rekreačními a zájmovými aktivitami) a přípravou na vyučování. (Hájek, 2007, s. 16)

Děti mladšího školního věku se v družinách seznamují s nabídkou zájmových aktivit. Zájmové činnosti, které se zde odehrávají, by podle Hájka (2007, s. 7) měly prohlubovat jejich školní znalosti, rozvíjet jejich osobnost a zdokonalovat jejich kompetence.⁷

Školní kluby

Školní kluby navštěvují především žáci druhého stupně základních škol (tedy 6. až 9. tříd). Bývají do nich ale přijímáni i žáci prvního stupně základní školy, kteří nejsou přijati k pravidelné denní docházce do družiny (např. z důvodu plné kapacity). Svými činnostmi navazují kluby na činnosti školních družin, ale program je volnější a nabízené aktivity bývají dobrovolné (Školní kluby, © 2013–2014). Podle Pávkové a kol. (2008, s. 114) mají žáci větší možnost rozhodovat o činnostech v klubu a společně s vychovatelem plánovat týdenní program. Jednotný časový režim však není v klubech možný, protože žáci mají odlišné rozvrhy a jejich docházka je často nepravidelná, do klubů zpravidla nedocházejí každý den.

⁶ Spontánní činnosti jsou takové, které sice probíhají pod pedagogickým dozorem, ale pedagog je přímo nevede. Iniciativa k vykonávání těchto činností vychází od samotných dětí. (Doubava, 2005, s. 12) Pávková a kol. (2008, s. 123) ještě dodávají, že tyto činnosti nemají pevně stanovený začátek ani konec, jsou omezeny pouze provozní dobou zařízení. Příkladem nabídky spontánních činností mohou být činnosti odehrávající se v: knihovnách, hernách, čítárnách, posilovnách, dopravních hřištích apod.

⁷ Nezřídka však děti ve školní družině „jen vyplňují čas“ mezi vyučováním a zájmovými kroužky, které se odehrávají (nejen) v rámci školy.

Střediska volného času

Střediska volného času (dále jen „střediska“) se snaží vést děti a mládež ke smysluplnému využívání volného času a to prostřednictvím široké nabídky zájmových aktivit. (Střediska volného času, © 2013–2014). Podle Vyhlášky č. 74/2005 sb., o zájmovém vzdělávání se střediska dělí na tyto typy:

- a) domy dětí a mládeže – zde probíhají činnosti z více oblastí zájmového vzdělávání⁸
- b) stanice zájmových činností – činnosti jsou zaměřené jen na jednu oblast zájmového vzdělávání⁹

Střediska organizují především pravidelné zájmové útvary pro stálou skupinu účastníků (tzv. kroužky) a podílejí se na organizaci různých soutěží a přehlídek činností dětí a žáků. Dále organizují otevřené dlouhodobé i jednorázové aktivity, kurzy a jiné vzdělávací akce, tábory, otevřené kluby, výukové programy pro školy navazující na průřezová témata školních vzdělávacích programů, adaptační programy v rámci prevence sociálně patologických jevů a řadu dalších činností. (Střediska volného času, © 2013–2014)

2.2 Volnočasové aktivity ve školských výchovných a ubytovacích zařízeních

Tato zařízení zajišťují nejen ubytování, výchovu či stravu ubytovaným žákům, ale nabízejí také zájmové činnosti v době mimo vyučování. Podle Vyhlášky č. 108/2005 jsou školskými výchovnými a ubytovacími zařízeními tyto typy: domovy mládeže, internáty a školy v přírodě¹⁰.

Domovy mládeže

Domov mládeže (DM) poskytuje žákům a studentům středních a vyšších odborných škol ubytování, stravování a také výchovné působení. DM mohou být určeny pro jednu školu nebo jsou zřízeny samostatně a jsou zde ubytováni žáci z více škol (Hájek, 2008, s. 148).

V těchto zařízeních mohou studenti navštěvovat zájmové kroužky nebo se věnovat rekreačním činnostem např. v klubovnách nebo na sportovištích k tomu určených. V DM

⁸ V domech dětí a mládeže jsou nabízeny např. kroužky výtvarné, sportovní, taneční, počítačové, hudební apod.

⁹ Stanicemi zájmových činností mohou být např. stanice mladých techniků, přírodovědců, nebo turistů.

¹⁰ Školy v přírodě jsou jednou z tradičních forem výuky. I zde probíhá vyučování, ale znalosti jsou prohlubovány i jinou formou učení než výukou ve třídě (např. poznávacími výlety, soutěžemi apod.) Více informací o školách v přírodě záměrně neuvádím, protože jde spíše o jiný typ školní výuky než o způsob dobrovolného využívání volného času.

pracují vychovatelé, kteří mají na starost takzvané výchovné skupiny¹¹, vedou zájmovou činnost či zastupují roli rodičů, pokud studenti potřebují v něčem pomoci. (Pávková a kol., 2008, s. 127–129)

Internáty

Internáty jsou ubytovací a výchovná zařízení pro žáky, kteří se vzdělávají na školách pro zdravotně postižené (Vyhláška č. 108/2005). Na rozdíl od domovů mládeže jsou internáty zřízeny převážně přímo při těchto školách a většinou jen pro žáky těchto škol.¹² I zde jsou žáci rozděleni do výchovných skupin, které mají na starosti vychovatelé, jejichž náplní práce bývá často i vedení zájmových kroužků. (Internátním zařízením se více věnuji v kap. 4.3)

2.3 Sdružení dětí a mládeže

Dalšími subjekty, které se věnují dětem a mládeži v jejich volném čase jsou sdružení dětí a mládeže, která se orientují nejrozličnějšími směry (př. turisticky, sportovně, hudebně apod.). V České republice jich najdeme celou řadu – ať už s místní, nebo celonárodní působností. Jejich úplný aktuální seznam neexistuje, ale střešní organizací, která sdružuje (nejen) velká sdružení je **Česká rada dětí a mládeže (ČRDM)**.

Členství v této organizaci je dobrovolné a podle výroční zprávy ČRDM za rok 2013 (Výroční zpráva 2013, 2014) je v ní nyní registrováno 99 členských organizací. Patří mezi ně malá i celostátní sdružení, která mají různá zaměření (např. technické, turistické či křesťanské). ČRDM hájí podmínky pro kvalitní život a rozvoj dětí a mládeže, a to konkrétně tím, že podporuje mimoškolní výchovu a činnost svých členů, zejména snahu o vytváření právních, hospodářských, společenských a kulturních podmínek vhodných pro jejich činnost. (Co je ČRDM, © 1999–2014)

Všechny členské organizace jsou nestátními neziskovými organizacemi¹³ (NNO), nejsou tedy zřizovány státem (jako je tomu u školských zařízení). NNO svou činností podstatně doplňují výchovně-vzdělávací činnost škol, školských zařízení a rodin. Nabízejí dětem volnočasové aktivity, které jim umožňují rozvíjet jejich schopnosti a dovednosti (Hájek, 2008, s. 150).

¹¹ Žáci jsou v domovech mládeže rozděleni podle věku do výchovných skupin, se kterými pracují vychovatelé. Ve skupinách je například organizována (hromadná či individuální) příprava na vyučování. (Hájek, 2008, s. 148)

¹² Někdy mohou být na internátě výjimečně ubytováni žáci z jiné školy pro zdravotně postižené.

¹³ NNO jsou zřizovány občany a mají charakter právnických i fyzických osob. Od komerčních a ziskových organizací se liší především tím, že jejich cílem není vytvářet zisk a rozdělovat jej mezi vlastníky, ale vykonávat veřejně prospěšné činnosti bez účelu podnikání. (Stejskal a kol., 2012, s. 15–16)

Z již citované výroční zprávy ČRDM z roku 2013 jsem vybrala největší sdružení, která se věnují dětem a mládeži ve volném čase a stručně charakterizovala jejich zaměření a činnost.

Pořadí sdružení podle počtu členů v roce 2013 bylo následující: Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska (54 524 členů¹⁴), Junák (48 093 členů), Český svaz chovatelů (15 351 členů), Pionýr (15 035 členů), Folklorní sdružení (13 752 členů), Asociace křesťanských sdružení mládeže, o. s. (7 354 členů), Zálesák (7 895 členů), Asociace TOM (8761 členů), Česká tábornická unie (6 918 členů).

Nejpočetnější organizací je tedy **Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska (SH ČMS)**. Úsek mládeže SH ČMS má za cíl vštípit dětem a mládeži co nejvíce pozitivních návyků z požární prevence a zároveň je motivovat pro budoucí dobrovolnou záchrannářskou práci. Celoročně se scházejí na pravidelných schůzkách družstev mladých hasičů a dorostu, jezdí na víkendové či vícedenní akce (letní či zimní tábory) a také pořádají různé jednodenní akce pro členy sdružení i pro neorganizované děti a mládež. (Členské organizace, © 1999–2014)

Junák – svaz skautů a skautek ČR¹⁵ je se svými téměř 50 000 členy největší **výchovnou** organizací, která dlouhodobě pracuje s dětmi a mládeží ve volném čase.¹⁶ Byla založena r. 1912 středoškolským profesorem Antonínem Benjaminem Svojsíkem, který se nechal inspirovat v Anglii, kde byl skauting založen generálem Robertem Baden-Powellem již r. 1907 (Přadka, 1999, s. 52). Junák při své činnosti narážel na různé překážky, zejm. zákaz skautské činnosti v rozmezí let 1940–1945, 1948–1968 a 1970–1989, ale od r. 1989 funguje nepřetržitě až dodnes.

Základním prostředkem ve skautské výchovné metodě je družinový systém. Děti se pravidelně scházejí ve skupinkách (družinách) rozdělených podle věku a pohlaví, ale také na dalších skautských akcích a výpravách se všemi věkovými skupinami. Skautské hnutí je založeno na třech principech, které se promítají do celé jeho činnosti: odpovědnost za sebe a svůj rozvoj; spolupráce, pochopení a odpovědnost vůči druhým lidem i životnímu prostředí; hledání duchovních hodnot, které člověka přesahují (Hlavní principy skautského programu,

¹⁴ Uveden je počet členů pouze za úsek mládeže tohoto sdružení.

¹⁵ Postupně se pracuje na změně názvu organizace na „Junák – český skaut, z. s.“. Nutnost změny názvu vyplývá z nového Občanského zákoníku, který vstoupil v platnost 1. 1. 2014.

¹⁶ I když je tedy SH ČMS na prvním místě v počtu členů, není největší **výchovnou** organizací v této oblasti. Naproti tomu Junák se už od svého založení prezentuje jako **výchovná** organizace **zaměřená především na děti a mládež** a jejich všestranný rozvoj, a proto se v tomto směru řadí na první místo.

© 2011). Vedoucími jsou zpravidla mladí dobrovolníci, kteří vedou děti k odpovědnosti a k vzájemnému respektu. Jejich činnost je opravdu různorodá – sportování, hraní her, vytváření různých výrobků, učení se praktickým dovednostem zábavnou formou, soutěžení na Svojsíkových závodech (družiny z přihlášených oddílů soutěží v různých disciplínách, na které se mohou během roku připravovat) či účast na mezinárodním setkání skautů – Jamboree. (Skauting, © 2011)

Český svaz chovatelů (ČSCH) má ve svých řadách i děti a mládež, tzv. mladé chovatele. Ti spadají pod Komisi pro práci s mládeží, která pro ně každoročně organizuje celostátní setkání a jednou za dva roky mezinárodní vědomostní soutěže pro mladé chovatele. Mimo tyto velké akce (pořádané ČSCH) se děti scházejí v domech dětí a mládeže nebo v kroužcích na základních školách, kde se učí, jak se mají starat o svá zvířata, a získávají další vědomosti z této zájmové oblasti. (Korbová, 2014, emailové sdělení)

Další organizací je **Pionýr**, který vznikl v roce 1949. Pod vlivem Komunistické strany československé však přejal silné vazby na školu, čímž se jeho činnost velmi zformalizovala. S dvouletým přerušením byl součástí Pionýrské organizace Socialistického svazu mládeže, stejně jako například Junák (Historie, © 2012). Hofbauer (2004) uvádí, že hlavními rysy Pionýra byla především masovost a jednotnost a že navazoval na předválečné levicové dětské organizace. Až postupem času (a hlavně od jeho znovuoobnovení po r. 1990) se tato organizace vymezuje jako sdružení bez vazeb na politické či náboženské ideologie.

Základními ideály výchovné práce Pionýra jsou: Pravda, Poznání, Přátelství, Pomoc, Překonání, Příroda a Paměť. Tyto abstraktní hodnoty se vedoucí snaží dětem předávat srozumitelně prostřednictvím her, osobním příkladem a dalším programem (Ideály pionýra, © 2012). Mimo pravidelné oddílové činnosti (schůzky, výpravy, sportovní akce), Pionýr pořádá i akce otevřené veřejnosti – např. odpoledne deskových her, sportovní odpoledne a jiné akce organizované přímo v pionýrských klubovnách. (Pionýr, © 2012)

Pionýr má v současné době s Junákem mnoho společného (např. výchova dětí formou her, pravidelné schůzky, výpravy, vztah k přírodě či letní tábory), ale má také svá specifika. Oproti Junáku například pionýři nemají zvykem dávat si přezdívky a říkat si jimi. Program mají podobně pestrý, ale je většinou společný jak pro dívky, tak pro chlapce.

Mezi velké organizace patří také **Folklorní sdružení České republiky**. Toto občanské sdružení dětí a mládeže se zaměřuje na uchovávání lidové tradice, a to především lidové

hudby, zpěvu a tance. Sdružuje více než 400 souborů a podílí se na organizaci folklorních festivalů a lidových slavností. (Co je FoS ČR, [b.r.]

Asociace křesťanských sdružení mládeže, o. s., zastřešuje sdružení, která ve svých činnostech zohledňují křesťanské principy a zásady. Činnost je zaměřená na práci s dětmi a mládeží ve volném čase, organizování celostátních i mezinárodních setkání mladých křesťanů a také na vzdělávání vedoucích dětských táborů, animátorů¹⁷ a dobrovolníků. (Asociace křesťanských sdružení mládeže, o. s., [b.r.]

Méně známý může být **ZÁLESÁK – svaz pro pobyt v přírodě**. Tato organizace vychází z vlastního výchovně výchovného systému¹⁸. Náčelníci (kvalifikovaní vedoucí) vedou děti k utužování tělesné zdatnosti, otužování, k posilování psychické odolnosti, samostatnosti či prohlubování všestranných znalostí a dovedností využitelných v životě jedince. (Kdo jsme, © 2014)

Podobně jako skauti, pionýři či tomíci (o tomících níže) se i Zálesáci setkávají na schůzkách, pořádají výpravy a jezdí na letní tábory.

Asociace TOM ČR (Asociace turistických oddílů mládeže ČR, Asociace TOM, A-TOM) je občanské sdružení dětí a mládeže, které má své oddíly po celé republice a je zaměřené především na turistiku a tábornictví. Členové této organizace se nazývají tomíci. Setkávají se na oddílových schůzkách, pořádají nejrůznější výpravy, tábory, lezení po horách, sjíždění řeky a také organizují akce i pro veřejnost. (Co je Asociace TOM? © 2002–2014)

Turistickou organizací je také **Česká tábornická unie o. s.** V rámci této organizace se sdružují děti, mladí lidé i dospělí v tábornických klubech a trampských osadách. Svoji činnost orientují především na pobyt v přírodě, poznávání a chránění přírody na výpravách, táborech a dalších akcích. (Co je ČTU? © 2009–2014)

¹⁷ V tomto významu je animátor člověk, který se aktivně podílí na životě církve mezi mládeží (Kdo je to animátor?, b.r.). V širším kontextu můžeme za animátora považovat volnočasového pracovníka, který se snaží povzbuzovat, motivovat či probouzet nadšení a dřímající schopnosti dětí a mládeže (ale i dospělé lidi) mimo rodinné a školní prostředí (Hájek, 2008, s. 36).

¹⁸ Tento systém se skládá ze tří částí: z Výchovných prvků, z Výchovných prvků a ze Statutu zálesáka. (Kdo jsme, © 2014)

Mezi další členské organizace¹⁹ ČRDM s menším počtem členů (cca 3 500 až 1 100 členů) patří ještě například:

YMCA – křesťanské sdružení mladých lidí, zaměřující se na harmonický rozvoj celé osobnosti. V České republice sdružuje dalších 30 samostatných sdružení.

Asociace malých debružárů – sdružení, jehož činnost se zaměřuje na objevování vědy, techniky a ekologie a to vše prostřednictvím zábavných pokusů.

Duha – sdružení, které na principech zážitkové pedagogiky organizuje aktivity pro děti a mládež. Pro všechny duchem mladé pořádá Duha tábory, sportovní, kulturní či vzdělávací akce a programy.

Salesiánské hnutí mládeže – jedna z organizací mladých lidí pracující s dětmi a mládeží v křesťanském duchu.

Hnutí Brontosaurus – pořádá akce pro děti, mládež a širokou veřejnost a vede je k ochraně přírody, památek či poznávání životního prostředí.

2.4 Další volnočasová zařízení pro děti a mládež

Mimo sdružení dětí a mládeže funguje mnoho dalších subjektů, které se věnují dětem a mládeži ve volném čase. Mezi více navštěvované patří například základní umělecké školy a tělovýchovné organizace.

Základní umělecké školy poskytují podle vyhlášky č. 71/2005 Sb., o základním uměleckém vzdělávání základní vzdělání v těchto uměleckých oborech – tanečním, hudebním, literárně-dramatickém a výtvarném. Do přípravného ročníku se mohou přihlásit děti již od pěti let věku. Na tento ročník navazuje I. stupeň a poté II. stupeň a každý z nich se skládá z několika ročníků. V jednotlivých uměleckých oborech jsou organizovány přehlídky a soutěže žáků, které přispívají k výměně zkušeností a porovnávání výsledků. Vzdělávání je ukončeno závěrečnou zkouškou, která může mít formu absolventského vystoupení nebo vystavení výtvarných prací na výstavě (Vyhláška č. 71/2005).

Tělovýchovné organizace hrají ve volném čase (nejen dětí a mládeže) velkou roli. V České republice jich funguje mnoho. Zastřešují je organizace jako je například Česká unie sportu nebo Česká obec sokolská. Náplň tělovýchovných organizací je velmi podobná. Svoji nabídku sportovních činností nezaměřují jen na mladé lidi, ale i na všechny ostatní věkové

¹⁹ Informace o organizacích byly čerpány z webových stránek ČRDM (Členské organizace, © 1999–2014).

kategorie. Každý jedinec si může vybrat z pestré nabídky sportovních aktivit, jejichž složení je v každé organizaci trochu jiné. Ve sportovní nabídce můžeme najít např. míčové hry, taneční sporty, aerobik, step, gymnastiku, cvičení rodičů s dětmi, rekreační sporty ale i tradiční čínská cvičení, in-line bruslení, tenis a mnoho dalších.

Česká unie sportu (ČUS) je největší střešní sportovní organizací v ČR. Vznikla r. 2013 transformací Českého svazu tělesné výchovy (ČSTV). V ČUS jsou dobrovolně sdruženy sportovní svazy, sportovní kluby a tělovýchovné jednoty. Jejím posláním je vytvářet optimální podmínky ke sportovní činnosti v základních organizačních jednotkách. V roce 2013 sdružovala 73 národních sportovních svazů a 8731 sportovních klubů a tělovýchovných jednot.²⁰ (Co je ČUS? © 2013–2014)

Tělovýchovnou organizací s nejdelší tradicí je **Česká obec sokolská (ČOS)**, známá pod zkráceným názvem Sokol, která byla založena již v roce 1862 dr. Miroslavem Tyršem. Organizace je dobrovolným, demokratickým, nezávislým a nepolitickým spolkem, jehož posláním je vést mladé lidi k rozvoji tělesné, duševní i morální stránky osobnosti a také v nich podporovat zdravého soutěživého ducha. (Stanovy, © 2007)

Dalšími volnočasovými zařízeními pro děti a mládež jsou např.: jazykové školy, občanská sdružení, náboženská společenství či osvětová a kulturní zařízení (Pávková a kol., 2008, s. 44–45). Jejich charakteristikou se dále nebudu zabývat, protože tato práce si neklade za cíl popsat všechny organizace a jejich náplně činností, ale charakterizovat jen nejznámější subjekty působící v této oblasti.

²⁰ Pod ČUS patří například **Česká asociace Sport pro všechny (ČASPV)**. Tato organizace, která se prioritně zabývá rekreačním sportem, stála donedávna samostatně. Od dubna 2014 však patří pod ČUS. Činnost organizace navazuje (podobně jako činnost Sokola) na Miroslava Tyrše a Jindřicha Fügnera a jejich přístup ke sportu (Základní dokumenty, © 2009–2014). Jako cíl asociace vidí umožnit sportovní a tělovýchovné vyžití všem dětem, mládeži i dospělým bez ohledu na jejich schopnosti, věk a sociální zařazení (Základní informace, © 2009–2014).

3 Volný čas lidí se sluchovým postižením

V následující kapitole se pokusím charakterizovat volný čas lidí se sluchovým postižením. Potřebu odpočinout si od pracovních povinností má každý člověk bez ohledu na věk, vzdělání, místo bydliště nebo jakékoliv znevýhodnění. Ani lidé se sluchovým postižením nejsou výjimkou.

Na základě studia odborné literatury a vyhledávání informací o volném čase osob se SP jsem vymezila tři oblasti související se skupinou lidí se sluchovým postižením, které mohou mít vliv na způsob trávení jejich volného času:

1. Nabídka volnočasových aktivit v organizacích pro neslyšící²¹

Nabídka volnočasových aktivit pro lidi se SP je menší než nabídka aktivit pro slyšící lidi (o organizacích věnujících se volnočasovým aktivitám pro děti a mládež se SP v kap. 5). Tato skutečnost odráží fakt, že lidí se SP je mnohem méně než lidí slyšících. I tyto organizace jsou tedy zastoupeny v nižším počtu. Lidé se SP mají tedy možnost vybrat si z menší nabídky organizací neslyšících nebo docházet do organizací, které se nijak nepřizpůsobují lidem se SP.

2. Individuální aktivity lidí se sluchovým postižením v jejich volném čase

V publikaci *Ve světě sluchového postižení* (2005, s. 22–25) Hudáková a Myslivečková vysvětlují, že mnohdy záleží na přístupu člověka k jeho sluchovému postižení. Jako Neslyšící s velkým „N“ jsou označováni lidé, kteří na své sluchové postižení nenahlízejí jako na defekt či odchylku od většinové společnosti. Vada sluchu pro ně není handicapem, ale životním stylem a sami se označují za členy kulturní a jazykové menšiny Neslyšících. (Hudáková, 2005, s. 22) Tito lidé se snaží vést život bez omezení – studují, chodí do práce i do kina, vychovávají děti, sportují.

Samozřejmě, že i lidé se SP, kteří sami sebe nepovažují za Neslyšící, mohou vést normální život. Důležité je, že sluchovou vadu nepocítují jako handicap a snaží se dělat věci, které je baví.

Domnívám se, že sluchové postižení neklade příliš velké překážky tomu, aby se lidé se SP mohli věnovat mnoha různým volnočasovým aktivitám (individuálního charakteru). Oproti jiným skupinám lidí s postižením, mohou osoby se SP dělat mnoho aktivit, které většinou nepotřebují speciální úpravy (např.: asistenci či speciální pomůcky). To dokládá např. jeden z dílů *Televizního klubu neslyšících* věnovaný volnému času neslyšících.

²¹ V souvislosti s organizacemi, které poskytují služby pro sluchově postižené lidi, budu používat slovní spojení „organizace pro neslyšící“.

Moderátoři zjišťovali, jakým aktivitám se neslyšící věnují. Dozvídáme se zde o studentovi, kterého baví kreslit komiksy, nebo o manželích, kteří zkoušejí různé adrenalinové sporty (Televizní klub neslyšících, 2009).

Pestrost aktivit, kterým se lidé se SP věnují individuálně ve svém volném čase, je určité velká a podobá se aktivitám slyšících lidí.

3. Kultura Neslyšících a volný čas

Členové komunity Neslyšících (viz 2. bod v kap. 3) mají různá pravidla a zvyklosti, která jsou pro komunitu Neslyšících typická a jsou souhrnně označována termínem kultura Neslyšících. Základním rysem kultury Neslyšících je komunikace ve znakovém jazyce (např. čeští neslyšící komunikují v českém znakovém jazyce), který je pro mnohé z nich mateřským a hraje v dalších rysech kultury významnou roli.

Pokud se budeme dívat na volný čas lidí se SP z hlediska kultury Neslyšících, najdeme zde prvky, které se do této oblasti mohou promítat.²² Ráda bych alespoň okrajově zmínila některé rysy kultury Neslyšících, které se promítají do činností ve volném čase neslyšících lidí. Níže charakterizují **spolky a kluby neslyšících, divadlo a pantomimu neslyšících a sport neslyšících**.

Volnočasové aktivity založené na setkávání se, naplňují mj. i sociální funkci (viz kap. 1.1). Při těchto setkáních si mohou neslyšící popovídat o událostech z jejich života, sdílet své zážitky a podobné problémy, se kterými se ve slyšící společnosti potýkají (Kosinová, 2008, s. 19). Především pro neslyšící lidi, kteří v komunikaci upřednostňují český znakový jazyk před mluvenou češtinou, jsou tato setkání důležitou součástí jejich života, protože zde nenarážejí na jazykovou bariéru.

Tradičním místem setkávání, které patří do kultury neslyšících (obzvláště u starších lidí), jsou **spolky a kluby neslyšících**. Tyto kluby a spolky se nacházejí v organizacích po celé České republice. Patří mezi ně např. Česká unie neslyšících (např. v Praze, Ostravě, Brně či Zlíně), Svaz neslyšících a nedoslýchavých v České republice nebo Českomoravská jednota neslyšících (Kosinová, 2008, s. 19). Oblíbené jsou i besídky a večírky u různých příležitostí, diskotéky, plesy a také cestování (Hudáková, 2005, s. 23–24).

²² V ustálených slovních spojeních, která se týkají kultury neslyšících jako je sport, divadlo či pantomima neslyšících se používá termín „neslyšící“. Pro jednotnost budu v rámci této kapitoly (či při zmínce těchto pojmů) tento termín (v souvislosti se zmíněnými slovními spojeními) používat pro všechny osoby se sluchovým postižením.

Divadlo a pantomima neslyšících jsou dalšími oblastmi, které neodmyslitelně patří ke kultuře neslyšících. Pořádají se mezinárodní festivaly pantomimy neslyšících, kde se prezentují neslyšící z celého světa. Mezi nejznámější české soubory pantomimy neslyšících patří NEPANTO a Pantomima S. I. (Hudáková, 2005, s. 24). Umělecká divadelní představení ztvárněná neslyšícími a provedená ve znakovém jazyce umožňují ukázat (nejen neslyšícím), jak je jejich jazyk bohatý. V roce 1992 vznikl na Janáčkově akademii múzických umění v Brně bakalářský vysokoškolský obor Výchovná dramatika neslyšících, jehož absolventi se mohou stát členy neslyšícího souboru Divadla Neslyším nebo pedagogickými pracovníky v tomto oboru (Kosinová, 2008, s. 30).

Kosinová (2008, s. 32) nezapomíná ani na to, že neslyšící lidé mají možnost navštěvovat **divadelní představení** určená slyšícím divákům, která jsou různými způsoby tlumočena do znakového jazyka.²³ Tlumočí se představení určená jak dospělým, tak i dětem a mládeži.

Tlumočníci Komory (Česká komora tlumočnicků znakového jazyka) jsou specialisty na tlumočení kulturních událostí a tlumočí i celou řadu divadelních představení. Prvním divadelním představením tlumočeným do českého znakového jazyka bylo představení Plukovník Pták Divadla Na zábradlí v Praze (uvedeno v roce 1998). K nejznámějším tlumočeným divadelním představením patřila například představení Perfect Days, Tracyho tygr, Čtyři dohody, Růže pro Algernon nebo představení Pod hladinou ticha, určené především dětem. Červinková Houšková a Kováčová (2008, s. 10) uvádějí, že v současnosti se počet kulturních akcí, které využívají umělecké tlumočení, stále zvyšuje a že neslyšící diváci mají možnost seznamovat se s kulturou slyšících. Jde například o tlumočení hudby a zpěvu.²⁴ V poslední době v nabídce Komory stále přibývá nejen tlumočených divadelních představení, ale také tlumočení nejrůznějších prohlídek muzeí, výstav, vzdělávacích seminářů, programů pro děti a mládež a dalších akcí. O aktuálních akcích, na jejichž tlumočení se Komora podílí, se můžeme dozvědět na jejich webových stránkách (Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, © 2010–2014).

Mezi nejnovější divadelní představení tlumočené do českého znakového jazyka patří muzikál Mauglí. Jeho premiéra se uskutečnila 7. prosince 2014 v pražském divadle Kalich ve spolupráci s Centrem pro dětský sluch Tamtam (Muzikál Mauglí tlumočený do znakového jazyka, 2014).

²³ V České republice se setkáváme se čtyřmi typy divadelního tlumočení: stínové, zónové, statické a balkónové. (Kosinová, 2008, s. 31).

²⁴ Poprvé byl celý koncert tlumočen až v roce 2002 na Tříkrálovém benefičním koncertě.

V souvislosti s komunitou neslyšících se mluví o **sportu neslyšících**. Důvody oblíbenosti sportu v komunitě neslyšících mají společné to, že při nich nejde jen o sport samotný, ale také o setkání se s dalšími neslyšícími lidmi (viz výše).

Samozřejmě i slyšící lidé rádi sportují, např. kvůli zlepšení fyzické kondice, odreagování se od pracovních povinností, dosažení lepšího sportovního výsledku, mimo tyto motivy jsou však neslyšící ke sportu motivováni i dalšími důvody.

Jak již bylo zmíněno, specifickým motivem kulturní menšiny Neslyšících je především potřeba sounáležitosti s neslyšícími lidmi. Stewart (1991, s. 80) doplňuje, že pokud má být tato potřeba uspokojena, musí jít v případě sportování o sportovní aktivity vykonávané mezi neslyšícími, a ne se slyšícími. Neslyšící sportovci, ale i fanoušci využívají sportovních událostí jako příležitost k setkání se s ostatními neslyšícími lidmi, příležitost probrat novinky, popovídat si o životě. (srov. Stewart, 1991, s. 80–81, Lane, 1996, s. 131)

Pořádají se sportovní soutěže žákovské, dorostenecké a soutěže dospělých (o sportovních hrách žáků ze škol pro sluchově postižené více v kap. 4.1). Vrcholem sportovního dění neslyšících lidí na celém světě jsou letní a zimní Deaflympiády.

Další důvod, proč je sport u neslyšících lidí oblíbený, nastiňují autoři Lane, Hoffmeister a Bahan (1996, s. 131). Sport hraje totiž důležitou roli i v životě lidí patřících do jiných minorit. Sportovními úspěchy se příslušníkům minorit otevírá cesta, která boří předsudky a stírá rozdíly v jejich odlišnostech. Například v atletice (pokud se jedná o jazyk) mají všichni rovné podmínky a každý má stejnou šanci uspět.

4 Volný čas dětí a mládeže se sluchovým postižením

V této kapitole se zaměřuji na žáky docházející do škol pro sluchově postižené a na jejich možnosti trávení volného času v zájmových kroužcích ve školách, volnočasových organizacích a na jejich volný čas trávený mimo instituce poskytující volnočasové aktivity.

Děti a mládež se SP mohou samozřejmě navštěvovat zájmové kroužky, které organizují různé subjekty, představené v kapitole 2. Pokud jim však tato nabídka nevyhovuje, například z důvodu komunikační bariéry, mohou se účastnit volnočasových aktivit, které pořádají organizace nabízející volnočasové aktivity přednostně (nebo jen) určené sluchově postiženým dětem a mládeži. Jejich výčtem a stručnou charakteristikou se zabývám v kapitole 5.

Jak jsem zmínila v kapitole o školských zařízeních, žáci mají možnost docházet do školních družin nebo klubů. I na školách pro sluchově postižené by tuto možnost žáci měli mít.²⁵

Specifikem škol pro sluchově postižené je ale to, že jde téměř vždy o internátní školy. Volný čas mohou tedy žáci trávit i na internátech, případně v domech mládeže (viz kap. 4.3).

Pro děti a mládež navštěvující školy pro sluchově postižené je velmi důležité mít možnost navštěvovat kulturní akce, které jsou přístupné slyšící veřejnosti (s rodinou či se školou). Některé akce mohou sluchově postižené děti a mládež navštívit bez ohledu na jejich sluchové postižení (př. výstavy, muzea či sportovní zápasy). U jiných akcí však musí být upraveny podmínky z důvodu jazykové bariéry. K nejběžnějším způsobům, jak upravit podmínky pro sluchově postižené lidi, patří tlumočení do znakového jazyka (viz kap. 3). V současné době²⁶ jsou pro děti (spíše mladšího věku) v Praze k vidění tato tlumočená představení: O Koblížkovi a O Budulínkovi, Škola malého stromu, O nezbedných kůzlátkách, Kašpárek v pekle a Pohádkový semafor. (Tlumočená divadelní představení, © 2010–2014)

Divadlu a tlumočeným kulturním akcím se věnuji více v kapitole 3.

²⁵ Například v základní škole ve Výmolově ulici ve školním roce 2014/2015 fungují čtyři výchovné skupiny v rámci školní družiny a jedna výchovná skupina v rámci školního klubu. Děti jsou do skupin rozděleny podle věku a podle typu postižení. Každá výchovná skupina má vlastní program, ale některé akce absolvují společně. (Lucie Kábelová, osobní sdělení, prosinec 2014)

²⁶ Stav k 29. 11. 2014. Jedná se o divadelní představení uvedená na webových stránkách České komory tlumočnicků znakového jazyka.

4.1 Sport mladých lidí se sluchovým postižením

Jak už bylo zmíněno v kapitole 3, mnoho lidí se SP se ve svém volném čase věnuje sportu. Ve školách pro sluchově postižené se každoročně pořádají sportovní **Celostátní sportovní hry sluchově postižených žáků** (CSH SPŽ, pro žáky základních škol) nebo **Celostátní sportovní hry sluchově postižené mládeže** (CSH SPM, pro žáky středních škol). Žáci soutěží v atletických disciplínách, plavání či míčových hrách. Každoročně se školy v pořádání těchto her střídají. Tyto hry mají u nás už dlouholetou tradici. CSH SPŽ se konají už od roku 1965 a CSH SPM od roku 1980 (Pánek, 2009, s. 170–171).

Vedoucí internátu ve škole pro sluchově postižené v Praze ve Výmolově ulici Lucie Kábelová (osobní sdělení, duben 2014) potvrzuje, že žáci a studenti jejich školy, se na tyto hry velmi těší, protože se zde setkají se sluchově postiženými vrstevníky a odnášejí si odtud plno (nejen) sportovních zážitků, na které rádi vzpomínají celý život.

Z ankety týkající se sportu mladých lidí se SP v minulosti a v současnosti vyplývá, že zájem o sport u nich v současnosti spíše klesá (Chladová, 2008, s. 6). Tuto skutečnost vysvětlují účastníci ankety různými způsoby:

1. Dříve měli mladí lidé se SP o sport větší zájem, než je tomu nyní. Mladší generace má zájem více o počítače než o sport.
2. V současné době ubývají zájemci o tzv. klasické sporty (např. fotbal, volejbal), přibývá však nových sportů, jako je jízda na snowboardu, bowling, šipky, a zájemců o ně.
3. Důvodem nižšího zájmu o sport u mládeže se SP může být nízká motivace ze strany učitelů a sportovních klubů nebo to, že chybí kvalifikovaní trenéři (uvedla učitelka tělocviku).
4. Vlivem ubývajících počtu žáků a studentů se SP a přibýváním žáků a studentů s jinými postiženími se ztrácí sportovní rivalita a výkony sportovců se SP jsou nižší než dříve. Lidé se SP se sportu věnují jen rekreačně a jako předmět zájmu si vybírají jiné činnosti.

I přes klesající zájem o sport se mnoho mladých lidí se SP věnuje různým sportům, někdy i na profesionální úrovni.

Např. Kateřina Pjajčíková (Procházková, 2012, s. 24) se věnuje kanoistice i přesto, že má kochleární implantát. Zpočátku měla strach, jak to bude na vodě zvládat. Při trénincích a závodech si ale řečový procesor sundává a jezdí tak v naprostém tichu. Zvykla si na to, že se

musí před závodem s trenérem domluvit, protože jí nemůže dávat během závodu žádné pokyny. Někdy si posteskuje, že neslyší přírodu a vodu, ale na druhou stranu je ráda, že ji nerozptylují pokřiky fanoušků a jiných trenérů.

Magdalena Vojnarová (Chladová, 2009, s. 6) se zase věnovala tancování. Její učitel tance (salsy) ji při tancování vedl, protože ona sama (ani se sluchadlem) nerozpozná rytmus hudby. Poté ji a jejího kolegu napadlo, že ve škole pro sluchově postižené v Praze Výmolově ulici zavedou taneční kroužek. Děti měly o tanec zájem, především o moderní tanec ve stylu hip-hop.

Vojtěch Pražák (Motejzík, Červinková, Houšková, 2007, s. 21–22) v době studia na Střední pedagogické škole v Hradci Králové měl ve svém volném čase na prvním místě sport, konkrétně fotbal a hokej. Hrál v družstvech jak se slyšícími, tak se sluchově postiženými. I on si musel najít svůj způsob, jak při sportech komunikovat se slyšícími spoluhráči, a potom ho samotná hra bavila.

4.2 Volnočasové aktivity a zájmové kroužky na školách pro sluchově postižené

Nejčastějším místem, kde jsou organizovány volnočasové aktivity a zájmové kroužky pro děti a mládež se SP, jsou školy pro sluchově postižené. Domnívám se, že důvodem mohou být tyto tři skutečnosti:

1. Jde o místa, kam denně chodí nejvíce žáků se SP.
2. U škol jsou zřízeny internáty, kde žáci také tráví svůj volný čas. Pro žáky (i vychovatele) je organizačně jednodušší, aby žáci chodili na kroužky přímo do školy nebo na internát. Z podobného důvodu je tato varianta výhodná i pro žáky docházející denně do školy (příp. pro jejich rodiče).
3. Vedoucími kroužků jsou často učitelé nebo vychovatelé ze školy, kteří sami mají sluchové postižení nebo kteří umějí komunikovat s žáky se sluchovým postižením.

Každá škola má různou nabídku zájmových kroužků, které bývají určeny jak pro děti bydlící přes týden na internátu, tak pro děti neinternátní (viz kap. 5).²⁷

²⁷ V souvislosti s internáty jsem narazila na zajímavý úryvek o počátcích a historii volného času na internátech do roku 1938 (moje práce se ale nezaměřuje na historii volnočasových aktivit, proto další vývoj těchto aktivit neuvádím). Společně se zakládáním škol pro sluchově postižené žáky vznikaly i internáty, kde v době po vyučování probíhaly různé volnočasové aktivity. Učitelé společně se žáky připravovali a organizovali během roku různé oslavy u příležitosti důležitých církevních svátků. Na konci roku se každoročně na českých i moravských školách oslavoval konec školního roku. Slavnost byla přístupná veřejnosti a byla spojena

4.3 Volný čas žáků se sluchovým postižením na internátech a v domovech mládeže

Internáty se většinou nacházejí ve stejném objektu jako škola. Účel internátů je vymezen ve vyhlášce č. 108/2005 Sb., o školských výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních. V§ 6 se o internátech píše: „*Internát poskytuje dětem a žákům škol samostatně zřízených pro děti a žáky se zdravotním postižením a dětem přípravného stupně základní školy speciální ubytování a výchovně vzdělávací činnost navazuje na výchovně vzdělávací činnost těchto škol a školských zařízení a zajišťuje těmto dětem a žákům školní stravování.*“

Na internátu by měl mít každý žák možnost ve svém volném čase (ať už organizovaném, nebo neorganizovaném) dělat to, co ho baví, a rozvíjet tak své schopnosti a dovednosti. Pracují tu vychovatelé, kteří přes týden alespoň částečně nahrazují roli rodičů a pomáhají žákům organizovat jejich volný čas. Vychovatelé jsou slyšící i se SP a podle možností školy (resp. internátu) nabízejí žákům různé volnočasové aktivity. Organizace internátu se na každé škole více či méně liší (viz charakteristika volnočasových aktivit internátů u jednotlivých škol zapojených do dotazníkového šetření v kap. 5).

Žáci středních škol, u kterých není zřízen vlastní internát, mohou být ubytováni v **domovech mládeže**, které jsou určeny žákům běžných škol. Příkladem je Střední škola pro SP a Odborné učiliště, Brno, Gellnerova 1, jejíž žáci mohou být ubytováni v domově mládeže Střední školy informatiky, poštovníctví a finančnictví Brno. (Domov mládeže, [b.r.])

Vyhláška č. 108/2005 Sb., o školských výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních (Vyhláška č. 108/2005) domovy mládeže (dále jen „domov“) charakterizuje takto (§ 2): „*Domov poskytuje žákům středních škol a studentům vyšších odborných škol ubytování, výchovně vzdělávací činnost navazující na výchovně vzdělávací činnost středních a vyšších odborných škol a zajišťuje těmto žákům a studentům stravování.*“ V dalším odstavci je také zmíněno, že „*Domov vede žáky a studenty k plnohodnotnému využívání volného času formou zájmových činností.*“

s akademii, na kterých žáci tancovali, recitovali či hráli divadelní nebo pantomimické scénky (žáci se na školách seznamovali se základy divadelní práce). Tradičně se zde také konaly maškarní plesy, kde se scházeli ve velkém počtu jak děti, tak i dospělí se SP. Před r. 1914 měly veřejné akce spontánní charakter. Ve 20. letech 20. století (zároveň s pokusy o sjednocování vyučovacích metod – šlo o snahu zavedení orální výuky do všech škol pro sluchově postižené – Hrubý, 1999, s. 324) získávaly oslavy oficiální charakter. V též letech začali divadelní představení a plesy organizovat sami neslyšící dospělí ve spolcích v Čechách i na Moravě. (Mázerová, 1999, s. 31–33) Můžeme tedy říci, že tradice plesů neslyšících vznikala na školách pro sluchově postižené a pak teprve se organizování plesů přesunulo i do jiných míst, kde se lidé se SP scházejí.

Domovy mládeže obvykle nabízejí různé volnočasové aktivity (nejčastěji sportovního charakteru, ale i např. možnost společné návštěvy kulturního zařízení apod.). K odpočinku (aktivnímu i pasivnímu) slouží klubovny, počítačové místnosti, knihovny, studovny nebo sportovní hřiště. Ubytování žáci mají často možnost účastnit se sportovních akcí či organizovaných výletů.

5 Nabídka volnočasových aktivit pro děti a mládež se sluchovým postižením

V další části práce jsem se pokusila na základě dotazníkového šetření zmapovat situaci v oblasti volnočasových a zájmových aktivit pro děti a mládež se SP. Bylo mi umožněno, abych na čtyřech školách pro sluchově postižené žáky v České republice uskutečnila dotazníkové šetření o volném čase žáků (viz kap. 5.1 až 5.4.2). Zástupci těchto škol mi také poskytli informace o jejich nabídkách volnočasových aktivit.²⁸ Mimo školní kroužky představím v těchto čtyřech městech další organizace, které se věnují dětem a mládeži se SP ve volném čase (snažila jsem se vybrat ty nejdůležitější, o kterých jsem měla možnost se dozvědět, nevylučuji tedy, že jsou ve městech i další organizace orientující se tímto směrem²⁹).

Na úvod jen okrajově zmíním subjekty, které nejsou primárně určeny pro děti a mládež se SP. Akcí těchto subjektů se však děti a mládež se SP také účastní, a mohou tedy hrát v jejich volném čase určitou roli.

V každém městě se nachází pobočka **Svazu neslyšících a nedoslýchavých** (v Praze, Hradci Králové a v Brně) nebo **Oblastní unie neslyšících** (v Olomouci), kde jsou organizovány i různé volnočasové aktivity. Nejčastěji se jedná o kluby seniorů, turistů, přednášky, besedy, apod.

V Praze a v Brně se nacházejí organizace, kde se scházejí lidé se SP, kteří jsou věřící. **Neslyšící katolíci** (v Praze) pořádají společná setkání, kde diskutují o duchovních tématech či se účastní mší tlumočených do českého znakového jazyka. Slaví spolu církevní svátky nebo v létě jedou na jejich letní tábor (Neslyšící katolíci, [b.r.]). Podobné aktivity pořádá i **Sbor jednoty baptistů Brno – neslyšících**. Neslyšící věřící z tohoto sboru se pravidelně scházejí v Brně a ve Valašském Meziříčí (Sbor jednoty baptistů Brno – neslyšících, [b.r.]). Sbor spolupracuje s občanským sdružením **Naděje neslyšících**, který též pořádá setkání a letní tábory pro zájemce se SP (O nás, [b.r.]).

Volnočasové nabídky jsou v jednotlivých kapitolách řazeny následovně: a) stručná charakteristika školy a představení volnočasových aktivit, které jsou zde pořádány; b) základní informace o sportovním klubu neslyšících; c) případné další organizace pro neslyšící děti a mládež v konkrétním městě nabízející volnočasové aktivity pro SP děti a mládež.

²⁸ Informace o zájmových aktivitách na školách se vztahují ke školnímu roku 2013/2014.

²⁹ Vycházela jsem z informací získaných prostřednictvím rozhovoru s učiteli a konfrontovala je s dostupnými informacemi z internetových zdrojů.

5.1 Praha

5.1.1 Střední škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené, Praha 5, Výmolova 169

Součástí komplexu je mateřská, základní i střední škola (obor asistent zubního technika) a internát. Součástí školy je i (původně jen jazykové centrum) Ulicentrum (viz kap. 5.1.2).

Na **internátu** jsou žáci vedeni vychovateli k aktivnímu trávení volného času. Vychovatelé organizují pro žáky například výlety, kulturní akce, jezdí spolu do centra města a zajišťují také zájmové činnosti. Při výchovných činnostech mohou děti využívat všechny součásti školy: tělocvičnu, herny, školní kuchyňku, keramickou dílnu, PC učebnu, sportovní a dětské hřiště. (Internáty, © 2011)

Zájmové aktivity na škole

Od Lucie Kábelové, vedoucí internátu na škole, jsem se dozvěděla (osobní sdělení, duben 2014), že nejvíce zájmových kroužků je určeno pro žáky prvního stupně ZŠ. Kroužky pro první stupeň probíhají v rámci projektu Vzhůru ke vzdělání, který je realizován pod záštitou Ulicentra (viz kap. 5.1.2). Kroužky mohou navštěvovat jak internátní, tak neinternátní žáci. Na webových stránkách školy o nich není možné najít žádné podrobnější informace, ale jejich náplň mi představila paní učitelka Mgr. Milena Hanáková (osobní sdělení, duben 2014):

Kroužky pro žáky prvního stupně:

- Koukej, povídám – kroužek zaměřený na logopedii
- Už vím jak! – pro žáky s mentální retardací (více nespecifikováno)
- Učíme se pro život – kroužek pro žáky s autismem a mentální retardací, zaměřený na učení se praktickým dovednostem potřebným pro každodenní život
- Píšu, kreslím rád – kroužek pro žáky 1. třídy, zaměřený na cvičení uvolňování ruky při psaní, nácvik správného psaní
- Příroda a my – přírodovědný kroužek
- Hejbní kostrou – pohybový kroužek
- Čtení s tlumočením – četba knihy v knihovně s tlumočníkem českého znakového jazyka (tato aktivita probíhá nepravidelně)

Kroužek pro žáky 5. až 7. tříd ZŠ:

- Čeština hrou – hlavní náplní kroužku je rozvíjení jazykových schopností žáků v českém jazyce prostřednictvím her, soutěží, kvízů na počítači apod.

Pro žáky druhého stupně ZŠ jsou určeny kroužky:

- Doučování – doučování výpočetní techniky
- MTD (multimediální tvořivá dílna) – tento kroužek zajišťuje Ulicentrum (více o náplni dále)

Na **internátě** byl ve školním roce 2013/2014 otevřený výtvarný kroužek, sportovní kroužek a kroužek vaření. Chlapci také mohou hrát fotbal, a to pod záštitou Pražského sportovního klubu neslyšících (viz kap. 5.1.3). Některé děti ze školy docházejí také do skautského oddílu Potkani (viz kap. 5.1.9). Více informací o této škole lze nalézt na jejich webových stránkách (Střední škola, Základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené, © 2011).

5.1.2 Ulicentrum

Ulicentrum je centrum, které sídlí ve škole pro sluchově postižené v Praze 5 Výmolově ulici. Vzniklo v roce 2008 pod názvem centrum Ulita a v roce 2012 se přejmenovalo na Ulicentrum.

Cíle Ulicentra jsou (Ulicentrum, © 2011)³⁰:

- Poskytování celoživotního vzdělávání neslyšícím a nedoslýchavým lidem.
- Podpora hodnotové orientace neslyšících a nedoslýchavých občanů ČR a pozitivní motivace k získávání nových poznatků a informací.
- Rozvoj a šíření moderních metod výuky jazyků na školách pro sluchově postižené, budování respektu dvou jazykových skupin.³¹
- Zajištění volnočasových aktivit pro neslyšící, nedoslýchavé i slyšící.

Centrum nabízí volnočasové aktivity pro neslyšící a nedoslýchavé žáky:

- Multimediální tvůrčí dílna – MTD (viz níže)
- Taneční kurzy
- Kroužky v rámci projektu Vzhůru ke vzdělání (viz kap. 5.1.1)

³⁰ Terminologie je převzata z webových stránek Ulicentra. (Ulicentrum, © 2011)

³¹ Není upřesněno – pozn. L. K.

Ulicentrum úzce spolupracuje se školou, tedy některé kroužky nabízí škola a další Ulicentrum. Nejoblíbenějším zájmovým kroužkem Ulicentra je **Multimediální tvůrčí dílna** (MTD), která je určena pro žáky všech věkových kategorií. Kroužek vznikl roku 2006 a stále nabízí spoustu aktivit, které podporují jak komunikaci neslyšících směrem k vlastní kultuře, tak směrem ke slyšící většině. Členové MTD mají možnost pracovat s profesionální technikou ve vlastním ateliéru. Věnují se natáčení různých dokumentů ze společenských událostí neslyšících a účastní se také jednorázových seminářů a workshopů. Jejich videa jsou pak často promítána i ve vestibulu školy, takže je mohou zhlédnout i další žáci, rodiče či ostatní návštěvníci školy. Své zkušenosti žáci dále uplatňují při spolupráci s internetovou dětskou televizí Weblik, s organizací Czech Deaf Youth (více v kapitole 5.1.8) a při spolupráci na projektech Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Své výtvary prezentují také v rámci různých filmových festivalů, např. festivalu ARTS&FILM v Telči, Deaffestivalu v Praze nebo naposledy i během 45. ročníku Dětského filmového a televizního festivalu Ostrov 2013. (Ulicentrum, © 2011)

5.1.3 I. Pražský sportovní klub neslyšících, o. s., Praha

Neslyšící³² mladí lidé hledali cestu k organizovanému sportovnímu vyžití v rámci vlastního zájmového sdružení, a tak mladý neslyšící dělník Jaroslav Říha (za podpory ředitele pražské školy pro neslyšící Josefa Koláře a učitele Václava Prinicha) založil r. 1922 sportovní kroužek. Zájem o kroužek rostl tak, že byl ještě téhož roku přeměněn na I. pražský sportovní klub hluchoněmých.³³ Tento klub se tedy stal prvním československým sportovním klubem neslyšících. (srov. Hrubý, 1999, s. 224, Pánek, 2009, s. 26)

Zpočátku fungovaly především mužské fotbalové oddíly, později se však přidávaly mnohé další sporty. Podle stanov sportovního klubu (Stanovy, © 2014) se nyní může stát jeho členem kterákoliv osoba se sluchovým postižením starší 14 let a zapojit se do některého sportovního oddílu, např. fotbalu, volejbalu, házené, stolního tenisu, atletiky, kuželek, futsalu, badmintonu, šipek aj. (I. Pražský sportovní klub neslyšících, o. s., Praha, © 2014)

³² Terminologie je zde ponechána ve znění čerpané literatury kvůli několika různým označením lidí se SP v názvech organizace a zachování významu sdělení.

³³ Později byl klub přejmenován na I. pražský sportovní klub neslyšících (Pánek, 2009, s. 33).

5.1.4 Centrum pro dětský sluch Tamtam, o. p. s.

Jedinečnou organizací je sdružení **Centrum pro dětský sluch Tamtam, o. p. s.** (dále jen Centrum; dříve Federace rodičů a přátel sluchově postižených)³⁴, která sídlí v pražských Stodůlkách. Toto občanské sdružení vzniklo r. 1990 především z potřeby rodičů dětí se SP, aby si mohli vzájemně pomáhat při výchově svých dětí. Centrum nabízí služby Střediska rané péče, Poradenského centra Stodůlky, sociálně aktivizační služby a služby psychologické a sociální poradny. Služby Centra svými službami doplňuje **Informační centrum rodičů a přátel sluchově postižených, o. s.** (Informační centrum), a to zejména službami informačními (součástí je knihovna zaměřená na literaturu o hluchotě).³⁵ (Centrum pro dětský sluch Tamtam, o. p. s. Informační centrum rodičů a přátel sluchově postižených, o. s., © 2011)

Centrum tedy není primárně zaměřeno na volnočasové aktivity, ale v rámci svých služeb pořádá ve spolupráci s Informačním centrem několik tradičních akcí pro děti a mládež se SP, např. Jarmark (odpoledne plné her a soutěží pro děti a mládež ze tří pražských škol pro sluchově postižené), Noc s Andersenem³⁶ (tematický večer spojený s určitou knihou pro mladší i starší děti) nebo Zahradní slavnost (odpoledne plné her a soutěží, které tradičně moderuje herec Jaroslav Dušek). (Naše služby, © 2011)

V prostorách Centra najdeme ještě keramickou dílnu, která nabízí další volnočasové aktivity.

5.1.5 Keramická dílna

Keramická dílna byla založena roku 1995 pro potřeby dětí se SP. Nejprve se nacházela v Praze v Holečkově ulici, ve škole pro sluchově postižené, ale kvůli nevyhovujícím prostorám se později přesunula do prostor Federace (nyní Centra, viz kap. 5.1.4) ve Stodůlkách. V průběhu fungování dílny se otevřely kurzy i pro slyšící (dětí i dospělé). Postupem času se jednotlivé skupiny promíchaly, a tak společně na kurzy chodí dospělí i děti, slyšící i lidé se SP. Vedoucím dílny je pan Tibor Kalig, který je slyšící, ale snaží se s lidmi se SP komunikovat ve znakovém jazyce. (Chladová, 2011)

³⁴ Ke změně názvu došlo v r. 2014 v souvislosti s platností nového Občanského zákoníku. Z občanského sdružení se tak stala obecně prospěšná společnost (Centrum pro dětský sluch Tamtam, © 2011).

³⁵ Ve stejném objektu je také zřízena bilingvní mateřská škola Pipan určená především pro děti s různým sluchovým postižením. (Centrum pro dětský sluch Tamtam, o.p.s. Informační centrum rodičů a přátel sluchově postižených, o.s., © 2011)

³⁶ Noc s Andersenem je akce, která se koná každoročně v různých knihovnách po celé České republice. I knihovna v Centru se do této akce zapojuje a organizuje speciální program pro děti se SP.

V nabídce činností je učení se modelování z ruky, točení na kruhu či vyzkoušení si různých technik s rozmanitými materiály. V nabídce jsou také letní prázdninové kurzy točení na kruhu. (Keramická dílna, [b.r.])

5.1.6 Tichá kavárna a její programy pro děti a mládež

Tichá kavárna je speciální tým, že zde obsluhují lidé se sluchovým postižením. Do této kavárny může přijít kdokoli (lidé se SP i lidé slyšící), aby poseděli nad šálkem kávy nebo aby se zúčastnili kulturních akcí, které se zde také pořádají (besedy, výstavy uměleckých děl, promítání filmů atd.), které se zde také pořádají. Některé z nich jsou určeny především (ale nejen) dětem a mládeži se SP. Jsou to například tematicky zaměřené dílny nebo různá divadelní představení ve znakovém jazyce. (Tichá kavárna, © 2011)

5.1.7 SKNEDAM

SKNEDAM je neziskové občanské sdružení, které funguje při škole pro sluchově postižené v Praze Holečkově ulici. Cílem tohoto sdružení je hájit lidská a dětská práva, zájmy a potřeby. Poskytuje sociální služby a zajišťuje poradenskou, vzdělávací, rehabilitační a společensko-kulturní činnost pro přibližně 310 stálých neslyšících klientů. Pro děti a mládež se SP připravuje zájmové kroužky. (Sdružení klubů neslyšících dětí a mládeže, © 2007–2013)

Podle Jiřího Dachovského, statutárního zástupce sdružení, mají děti nejvíce zájem o discotance, soutěže se zaměřením na pohybové a mentální dovednosti a multimediální kroužky (fotografický kroužek, počítačový kroužek.). Naopak o četbu nebo o aktivity, které vyžadují pozornost (přednášky se složitější tematikou), zájem není. Hodně času tedy na kroužcích věnují komunikaci ve znakovém jazyce, vysvětlování pravidel her, aby děti všemu dobře porozuměly a samy si procvičovaly vyjadřování se ve znakovém jazyce. Pracovníci tohoto sdružení jsou většinou také sluchově postižení, lépe tedy mohou pochopit potřeby dětí. (Jiří Dachovský, e-mailové sdělení, duben 2014)

5.1.8 Czech Deaf Youth

Organizace Czech Deaf Youth (dále jen CDY) je relativně novou organizací pro děti a mládež se SP. Vznikla teprve v březnu roku 2010. „*Cílem CDY je tedy sdružování neslyšících dětí a mládeže do věku 35 let za účelem společného setkávání, zábavy a poznávání nových kamarádů.*“ (Spilková, Chladová, 2011, s. 41). CDY je členem mezinárodní

organizace EUDY³⁷ a světové organizace WFDYS³⁸, což umožňuje mladým lidem účastnit se mezinárodních i světových akcí – výměnných pobytů, evropských i světových prázdninových letních táborů. Obě tyto organizace pořádají setkání pro různé věkové kategorie. CDY se do budoucna nechce zaměřovat jen na volnočasové aktivity, ale chce také zajišťovat vzdělávací a informativní přednášky (Spilková, Chladová, 2011, s. 41).

5.1.9 Skautský oddíl Potkani

Mezi zakladatele 53. skautského oddílu s názvem Potkani patří Alena Dvořáková (která je slyšící) a Lucie Půlpánová Sedláčková s Františkem Půlpánem (kteří mají sluchové postižení). Tento oddíl je zatím jediným skautským oddílem v ČR pro sluchově postižené děti. Potkani pořádají pravidelné schůzky, výpravy i tábory jako jiné skautské oddíly (více o skautské činnosti kap. 2). Členy oddílu jsou převážně děti a vedoucí se SP, ale také slyšící sourozenci či slyšící děti rodičů se SP. (53. oddíl Potkani, © 2010)

V programu se střídají sportovní aktivity, vzdělávací hry, činnosti zaměřené na poznávání přírody. Program je opravdu pestrý a mnohostranný a každý si může najít oblast, ve které je dobrý, a může tak obohatit i ostatní členy oddílu. V oddíle se komunikuje českým znakovým jazykem, ale na většině akcí je přítomen také někdo, kdo může tlumočit, pokud je potřeba. (53. skautský oddíl „Potkani“, © 2011)

5.2 Hradec Králové

5.2.1 Střední škola, Základní škola a Mateřská škola, Hradec Králové, Štefánikova 549

Součástí školy je opět jak mateřská, základní, střední škola a internát. Střední škola nabízí tyto obory vzdělávání (Střední škola, [b.r.]):

- *Maturitní obory:* Předškolní a mimoškolní pedagogika, Reprodukční grafik pro média
- *Maturitní nástavbové studium:* Nábytkářská a dřevařská výroba, Podnikání

³⁷ EUDY – European Union of the Deaf Youth. EUDY je evropská nezisková organizace, která zastřešuje organizace mladých neslyšících lidí v Evropě. (European Union of the Deaf, [b.r.])

³⁸ WFDYS – World Federation of the Deaf Youth Section. WFDYS je světová organizace neslyšících a členové rady (která je včele organizace) pocházejí z různých států světa. Každý člen rady má jiný úkol, který se snaží přes rok plnit, a dvakrát do roka se setkávají na shromáždění, kde se vše společně řeší. (World Federation of the Deaf Youth Section, © 2011–2015)

- *Obory vzdělání skupiny „H“*: Truhlář, Umělecký truhlář a řezbář, Umělecký truhlář a řezbář, Kuchař – číšník, Cukrář
- *Obory vzdělání skupiny „E“*: Truhlářská a čalounická výroba, Stravovací a ubytovací služby, Potravinářská výroba

Zájmové aktivity na škole³⁹

- Logopedický kroužek (pro žáky nižších tříd 1. stupeň)
- Šikovné ruce (1. stupeň ZŠ, event. zájemci z 2. stupeň – dle rozvrhu) – kroužek je zaměřen na práci s různými materiály a různé techniky
- Dramatická výchova – pro žáky 1. i 2. stupně
- Kroužek RUBIKON (2. stupně ZŠ) – zaměřeno na etickou výchovu

Na **internátu** jsou žáci ubytováni v bytových buňkách, které tvoří dvě ložnice se sociálním zařízením a obývací pokoj. Na každém patře je pak vždy jedna větší společenská místnost. Volný čas (mimo aktivity organizované vychovatelem) mohou žáci nejen ve společenské místnosti, ale také na školním hřišti, v tělocvičně, v počítačové učebně nebo keramické dílně. Skupina dětí bydlí s vychovatelkou v běžném bytě ve městě, kterému děti říkají Jablíčko. Škola totiž ve spolupráci s Magistrátem města Hradec Králové realizuje projekt „Bydlíme jako doma a žijeme mezi Vámi“. (Internát, [b.r.])

Jednotlivé výchovné skupiny (žáci jsou do nich rozděleni podle věku a maximální počet v jedné skupině je 10 dětí) mají na starosti vychovatelé. Část vychovatelů je slyšící a část z nich má sluchové postižení. Na internetových stránkách (Internát, [b.r.]) se lze dočíst, že v rámci výchovných činností probíhají tyto zájmové činnosti:

- keramické a rukodělné činnosti
- vaření a šití
- sportovní činnosti: florbal, plavání, střelecký a cyklistický kroužek

Jediná zájmová činnost, která neprobíhá v rámci výchovných skupin, je volejbal. Vede ho pan Ladislav Fejgl (vedoucí internátu), který nemá na starosti žádnou výchovnou skupinu.

Před třemi lety byl na škole taneční kroužek, který vedli lektoři z profesionální taneční školy. O kroužek byl poměrně velký zájem, ale z důvodu nedostatku financí byla jeho činnost ukončena.

Mimo zájmové činnosti na internátě někteří žáci docházejí do **sportovního klubu neslyšících** (viz kap. 5.2.2).

³⁹ Informace o kroužcích mi poskytl zástupce úseku ZŠ pro sluchově postižené v Hradci Králové Mgr. Pavel Pražák (prosinec 2014).

Se školou (především s 1. stupněm základní školy) spolupracuje **Hradecký spolek neslyšících**⁴⁰, který pro žáky organizuje některé akce (např. Mezinárodní den dětí) (Ladislav Fejgl, osobní sdělení, duben 2014).

5.2.2 Sportovní klub neslyšících Hradec Králové

Sportovní klub byl založen již v roce 1945. I když se jeho činnost rozvíjela velmi pomalu (a i název klubu prošel několika proměnami), pokračuje dál a v nabídce je vcelku pestrý výběr sportů, např. kopaná, lední hokej, šipky či futsal (Sportovní klub neslyšících Hradec Králové o. s., © 2014). Na webu tohoto klubu se nedozvíme, pro jakou věkovou kategorii jsou sportovní aktivity určeny. Podle fotografií na jejich internetových stránkách však lze usuzovat, že sportovní aktivity jsou určeny pro všechny věkové kategorie.

5.3 Brno

5.3.1 Střední škola pro SP a Odborné učiliště, Brno, Gellnerova 1

Součástí této školy je obor zakončený maturitou (obor Informační technologie) a učňovské obory (obor Operátor skladování, Prodavačské práce a Podlahářské práce). Pro mimobrněnské žáky je zajišťováno ubytování v Domově mládeže Střední školy informatiky, poštovníctví a finančnictví Brno⁴¹ (k tomu srov. také kap. 4.3).

Zájmové aktivity na škole

Ve škole jsou nabízeny kroužky:

- výpočetní technika
- florbal

Zájem o tyto aktivity ale není moc veliký. Mimo kroužky ve škole dva žáci chodí do kroužku Pantomimy S. I. (Ivoš Hájek⁴², osobní sdělení, duben 2014)

V domově mládeže mají žáci mnoho příležitostí, jak trávit volný čas. Žáci si mohou vybírat ze zájmových aktivit, jako jsou kroužky:

⁴⁰ V současnosti provozuje spolek vlastní spolkovou činnost, např. pravidelná klubová setkání, výlety, oslavy Dne matek, Mezinárodního dne dětí a Mezinárodního dne neslyšících, karnevaly apod. (Hradecký spolek neslyšících, © 2014)

⁴¹ Více informací lze najít na školních webových stránkách (Střední škola pro sluchově postižené a Odborné učiliště v Brně–Jundrov, © 2007–2013).

⁴² Ing. Ivoš Hájek je ředitelem Střední školy pro sluchově postižené a Odborného učiliště v Brně.

- sportovní
- kulturní
- rukodělné

Zájemci mohou také využít tělocvičnu, posilovnu, klubovny nebo tenisové kurty (Domov mládeže, [b.r.]). O tyto kroužky je ze strany žáků se SP celkem zájem. I když všichni vedoucí kroužků jsou slyšící, žáci nemají větší problémy s nimi komunikovat (Ivoš Hájek, osobní sdělení, duben 2014).

5.3.2 Sportovní klub neslyšících Brno

Sportovní klub byl založen r. 1932 a jeho hlavní činností byl především fotbal (tak je tomu i dodnes). Postupně přibýly i další sportovní oddíly jako je např. stolní tenis, volejbal, futsal, badminton, lední hokej, házená, kuželky, lyžování a klub mládeže. (Historie, © 2003–2014)

Podle pravidel klubu (Příspěvky, © 2003–2014) se členem sdružení může stát osoba starší 18 let, ale do klubu mohou docházet i mladší zájemci (nemohou však být např. voleni do orgánů sdružení).

5.3.3 Pantomima S. I., Brno

Soubor byl založen v roce 1981 a je součástí projektu PANTOMIMA NESLYŠÍCÍCH. Hlavním smyslem tohoto souboru je umělecká činnost v oblasti pohybového divadla a pantomimy, dále pak rozvoj pantomimy neslyšících a práce s dětmi a mládeží se SP. Ve svém repertoáru má celovečerní autorské hry a několik kratších pořadů pro děti a mládež.

Projekt PANTOMIMA NESLYŠÍCÍCH je dlouhodobý projekt, ve kterém jsou zahrnuty kroužky a soubory pantomimy a pohybové výchovy. Je zaměřen na rozvoj pantomimy a pohybového divadla a také na rozvoj fantazie a kreativity. Se souborem spolupracují uznávaní profesionální umělci z divadelních a hudebních oborů. (Pantomima S. I. Brno, Česká republika, © 2014)

5.3.4 Labyrint

Sdružení, celým názvem **Občanské sdružení Labyrint Brno, o. s.**, bylo založeno v roce 2001 a sídlí též v Brně. Pracuje především s dětmi z Brna a okolí, ale některé z aktivit (především natáčení DVD ve znakovém jazyce, viz dále) jsou určeny dětem z celé ČR. Posláním a hlavní činností tohoto sdružení je mimoškolní vzdělávání a integrace dětí

a mládeže se SP. Labyrint pořádá mimoškolní kroužek dramatické výchovy s programem poznávacích exkurzí. Následně pak děti nové zážitky reprodukuje s pomocí dramatických metod. Sdružení o své činnosti píše: „*Vydáváme DVD s příběhy a pohádkami v českém znakovém jazyce pro neslyšící děti a realizujeme program e-learningu pro sluchově postižené žáky.*“ (Labyrint Brno, O sdružení, © 2002–2006)

5.3.5 Kavárna u Žambocha

V Kavárně u Žambocha (podobně jako v Tiché kavárně v Praze, viz kap. 5.1.6) obsluhují lidé se sluchovým postižením. Specialitou kavárny jsou iPady vybavené speciálním objednávkovým systémem. Také se zde konají různé akce, např. hudební či divadelní představení tlumočená do českého znakového jazyka, různé přednášky a tvořivé dílny. (Moravská kavárna neslyšících, [b.r.]) Kavárnu a akce zde pořádané mohou navštívit jak dospělí, tak děti i mládež se SP.

5.4 Olomouc

5.4.1 Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené, Olomouc, Kosmonautů 4

Zařízení se opět skládá z mateřské, základní a střední školy (Praktická škola dvouletá).

Na **internátu** mohou děti využívat klubovny, které jsou vybaveny společenskými hrami, knihami a také audiovizuální technikou. V podkroví školy se nachází i místnost, kde se mohou žáci (za vedení pedagogů) věnovat hudebním činnostem. Dále mají žáci k dispozici dvě tělocvičny, dvě velká hřiště, školní zahradu, malý bazén se saunou, keramickou dílnu, školní kuchyňku a horská kola (ta děti využívají k výletům po okolí). Vychovatelé pak žákům nabízejí další zájmové kroužky, ze kterých si mohou vybírat. (Internát, Olomouc, © 2014)

Zájmové aktivity na škole

Od paní vychovatelky Olgy Králové (osobní sdělení, květen 2014) jsem se dozvěděla, že zájmové aktivity jsou na zdejší škole označovány jako zájmové sekce. Mohou se jich účastnit jak žáci z internátu, tak žáci neinternátní (kroužky vedou vychovatelé, kteří jsou všichni slyšící).

Ve školním roce 2013/2014 byly v nabídce:

- taneční kroužek

- kopaná
- basketbal pro dívky
- vaření
- cyklistický kroužek
- keramika
- relaxační kroužek a filmový kroužek

Filmový kroužek probíhá na škole již druhým rokem a v rámci tříletého projektu mají žáci příležitost setkat se i s profesionálními režiséry a sami si vyzkoušet natáčení krátkých filmů.

Mimo kroužky v rámci školy mají žáci příležitost navštěvovat sportovní klub SKIVELO, který je určen dětem, mládeži i dospělým lidem se SP (viz kap. 5.4.2).⁴³

5.4.2 SK SKIVELO

SK SKIVELO neslyšících Olomouc je sportovní klub pro sluchově postižené zájemce o sport. Na webových stránkách SK SKIVELO neslyšících Olomouc (2014) můžeme zjistit, že provozují sporty, jako je volejbal, fotbal, bowling, cyklistika, běžkování, squash, atletika. Pokud je v rámci tohoto klubu možné věnovat se i jiným sportům, z internetových stránek se o nich nedozvíme. Sporty jsou určeny jak dospělým, tak i dětem a mládeži. (SK SKIVELO neslyšících Olomouc, [b.r.]).

⁴³ O dalších organizacích, které by se v Olomouci věnovaly volnočasovým aktivitám pro děti a mládež se SP, jsem se bohužel (od učitelek na škole) nedozvěděla a ani se mi nepodařilo nějaké vůbec najít (například na internetu).

6 Dotazníkové šetření

V předchozích kapitolách jsem se volnému času lidí se sluchovým postižením věnovala spíše teoreticky a na obecné úrovni. Proto jsem se rozhodla provést dotazníkové šetření, kterým jsem chtěla zjistit, jak svůj volný čas využívají žáci se SP v současné době. Konkrétně jsem se zaměřila na volný čas žáků některých škol pro sluchově postižené v České republice.

Cílem dotazníkového šetření bylo tedy zjistit, jaké volnočasové aktivity žáci těchto škol preferují. Zajímalo mne, zda se jejich sluchové postižení promítne i do způsobu trávení volného času či výběru zájmových kroužků. Při šetření mě zajímalo také to, v jaké míře žáci ze zapojených škol navštěvují zájmové kroužky určené žákům se SP a kroužky určené především slyšícím žákům. Dotazníky měly také ukázat, zda žáci chodí na akce (kulturní, sportovní či jiné), které jsou pořádány především pro lidi se SP, a o jaké akce se případně jedná.

Protože při těchto školách jsou zřízeny internáty a část žáků je zde přes týden ubytována, chtěla jsem porovnat volnočasové aktivity žáků, kteří jsou ubytováni na internátu (dále jen internátní žáci) a těch žáků, kteří do škol denně docházejí (dále jen neinternátní žáci).

6.1 Výběr výzkumného vzorku a způsob šetření

Jako cílovou kategorii respondentů jsem si zvolila žáky 2. stupně základních škol (dále jen ZŠ) a studenty středních škol (dále jen SŠ) pro sluchově postižené. Žáky 1. stupně ZŠ jsem do šetření nezapojovala, protože o jejich kroužcích a zájmových aktivitách rozhodují ve větší míře rodiče než děti samy.

Dotazníky jsem nakonec měla možnost distribuovat na těchto školách:⁴⁴

- Střední škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené, Praha 5, Výmolova 169
- Střední škola, Základní škola a Mateřská škola, Hradec Králové, Štefánikova 549
- Střední škola pro SP a Odborné učiliště, Brno, Gellnerova 1
- Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené, Olomouc, Kosmonautů 4

⁴⁴V grafech (a ve zbylé části práce) jsou školy (pro zjednodušení a přehlednost) pojmenovány jen podle města, ve kterém se nacházejí.

Při formulaci dotazníkových položek jsem se snažila o co největší přehlednost a srozumitelnost otázek. Víím, že psaná čeština může některým lidem se SP dělat problémy, proto jsem konzultovala jeho podobu a srozumitelnost s neslyšící lektorkou českého znakového jazyka Milenou Čihákovou⁴⁵. Zvolila jsem uzavřené⁴⁶ a polouzavřené⁴⁷ typy otázek, aby bylo vyplňování pro respondenty co nejjednodušší.

Vedení kontaktovaných škol pro sluchově postižené jsem nabídla, že mohu být při zadávání dotazníků žákům osobně přítomna. Chtěla jsem tak zajistit co největší míru porozumění psanému textu v dotazníku a možnost případného objasnění otázek.⁴⁸ Nakonec mi bylo umožněno, abych byla osobně přítomna ve většině případů a mohla jsem tak žákům odpovídat na jejich dotazy (přítomna jsem nebyla jen na internátu v Hradci Králové a několika třídách v Praze Výmolově ulici).

Distribuce dotazníků a jejich vyplňování probíhalo od dubna 2014 do začátku května 2014. Vrátilo se mi celkem 98 vyplněných dotazníků, z nichž jsem nemohla započítat data od pěti respondentů z důvodu neplatných odpovědí. Nezapočítané dotazníky jsem do šetření nezahrnula, protože v nich chyběly základní informace o respondentovi (2 dotazníky) nebo protože obsahovaly jednoznačně rozporuplné odpovědi (3 dotazníky). Celkově jsem tedy zpracovávala data získaná z 93 dotazníků.

6.2 Hlediska vyhodnocování dotazníků

Dotazníky jsem se rozhodla vyhodnocovat z několika hledisek. Všechna z nich jsou pro výzkum důležitá, avšak každému z nich je věnována různě velká pozornost:

1. Na **pohlaví, věk a třídu** žáků jsem se ptala v úvodu dotazníku. Odpovědi byly pro mě spíše informativní a při vyhodnocování jednotlivých otázek jsem s nimi již většinou nepracovala. Díky nim jsem však získala přehled o složení žáků zapojených do šetření (viz kap. 6.3).
2. Interpretace některých dat vzhledem k **preferovanému způsobu komunikace žáků**.
Podle tohoto hlediska jsem interpretovala především odpovědi na otázky, ve kterých

⁴⁵ Problémy neslyšících lidí při čtení vyplývají z toho, že neslyšící nemají rozvinuté na potřebné úrovni ty znalosti, které jsou pro porozumění textu nepostradatelné (př. malá slovní zásoba či omezené znalosti vztahující se k obsahu textu). (Komorná, 2007)

⁴⁶ „Uzavřená otázka je taková, která nabízí hotové alternativní odpovědi.“ (Gavora, 2010, s. 124)

⁴⁷ „Polouzavřené otázky nabízejí nejprve alternativní odpovědi a potom ještě žádají vysvětlení v podobě otevřené otázky.“ (Gavora, 2010, s. 126)

⁴⁸ V dotaznících jsem všechny žáky ze škol pro sluchově postižené označila termínem „neslyšící“. Slovní spojení jako například „kroužky pro neslyšící, akce pro neslyšící, organizace neslyšících“ se běžně používají, a proto jsem (pro jednotnost) tento termín použila například i v souvislosti s označením učitele zájmového kroužku, který má sluchové postižení. Termín používám i v praktické části v místech, kdy užívám terminologii z dotazníků.

se výsledky značně lišily, nebo vypovídaly zajímavé informace o tom, zda má jejich preferovaný způsob komunikace vliv na trávení volného času.

3. Porovnání volnočasových aktivit žáků na základě jejich **místa ubytování přes týden** (internátní/neinternátní žáci). Poměr žáků internátních a žáků neinternátních byl značně nevyvážený. Je to dáno tím, že ve škole v Hradci Králové mi bylo umožněno zadat dotazníky jen na internátu a počet těchto dotazníků tvoří téměř polovinu (konkrétně 48 %) informací z celkového počtu získaných dat. Vzhledem k tomuto nepoměru jsem počty ve většině případů převedla na procenta, a tak jsem mohla výsledky lépe porovnávat a interpretovat.

Podle hledisek č. 2 a 3 jsem vyhodnocovala některé položky v otázkách, které analyzuji v kapitole 6.4. Vytvořila jsem také tabulku (tabulka č. 6), ve které jsem spojila data o preferovaném způsobu komunikace žáků a jejich místě ubytování. Měla jsem tak možnost interpretovat některá data i podle tohoto hlediska.

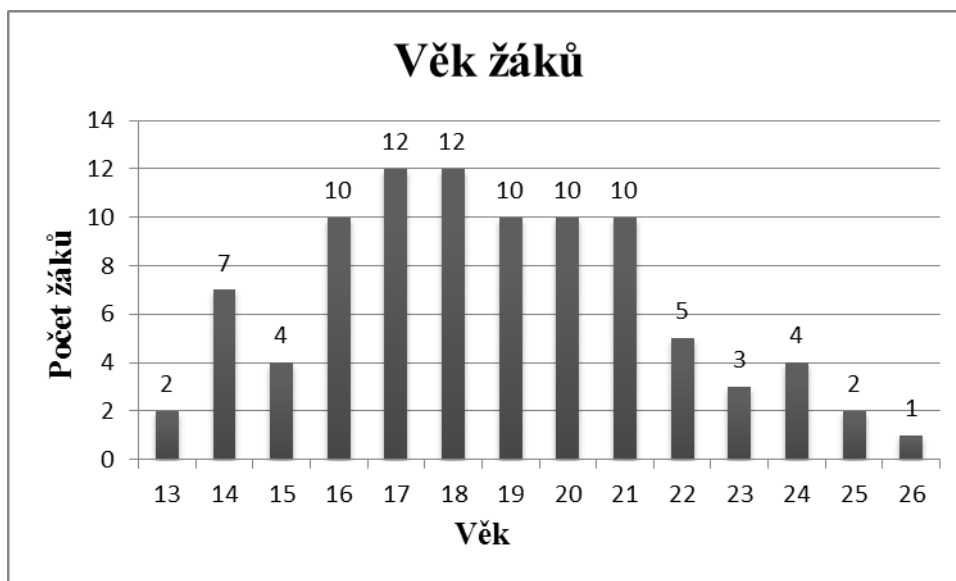
6.3 Úvodní informace o respondentech

Zastoupení dívek a chlapců bylo velmi vyvážené. Celkový počet dívek byl 45 a chlapců bylo 48. Přesné počty v jednotlivých městech vidíme v tabulce č. 1.

Počet žáků podle pohlaví		
Město	Dívky	Chlapci
Olomouc	8	2
Hradec Králové	22	23
Brno	6	12
Praha	9	11
Celkem	45	48

Tabulka č. 1: Počet žáků podle pohlaví

Věkové rozmezí žáků se pohybovalo mezi 13 až 26 lety (s největším zastoupením žáků mezi 16 až 21 lety věku) a je znázorněno na grafu č. 1. Průměrný věk byl 18,5 let.

Graf č. 1: Věk žáků

Z položky **třída** jsem mohla zjistit, že z celkového počtu respondentů (93 žáků) bylo 23 žáků ze základní školy (ZŠ) a 70 žáků ze střední školy (SŠ). Data jsem chtěla porovnávat i z pohledu docházky žáků na ZŠ nebo SŠ. Kvůli velké nevyváženosti těchto dvou skupin jsem tak nakonec ale k datům téměř nepřistupovala. Mohu tedy konstatovat, že většina dat (75 %) se vztahuje k žákům ze střední školy. Přesný počet žáků ze ZŠ a SŠ v jednotlivých městech je znázorněn v tabulce č. 2.

Zastoupení žáků ze ZŠ a SŠ		
Možnost	ZŠ	SŠ
Olomouc	10	0
Hradec Králové	6	39
Brno	0	18
Praha	7	13
Celkem	23	70

Tabulka č. 2: Zastoupení žáků ze ZŠ a SŠ

Další položkou v úvodní části dotazníku byl dotaz na **preferovaný komunikační prostředek**. Respondenti mohli zaškrtnout jednu i více možností. Nejvíce žáků (38) zaškrtnulo, že v komunikaci nejraději používá český znakový jazyk, dále 16 žáků uvedlo, že v komunikaci používá jen mluvenou češtinu, a třetí největší skupinou byli žáci, kteří napsali, že v komunikaci používají jak český znakový jazyk, tak i mluvenou češtinu (14 žáků).

V horní polovině tabulky č. 3 jsou zaznamenáni žáci, kteří zaškrtnuli jen jednu z možností. V druhé polovině jsou pak počty žáků, kteří zaškrtnuli více možností.

Počty žáků podle využívaných komunikačních prostředků					
Možnost	Olomouc	Hradec Králové	Brno	Praha	Celkem
Český znakový jazyk = A	1	24	4	9	38
Mluvená čeština = B	6	3	5	2	16
Odezírání = C	-	1	-	-	1
Jiné	-	-	-	-	0
A + B	-	6	4	4	14
A + C	1	2	-	1	4
B + C	-	1	3	3	7
A + B + C	2	8	2	1	13

Tabulka č. 3: Počty žáků podle využívaných komunikačních prostředků

Abych mohla odpovědi respondentů (týkající se preferovaných volnočasových aktivit) vyhodnocovat v závislosti na jejich preferovaném způsobu komunikace, rozdělila jsem všechny odpovědi jen do dvou skupin.

Při tomto dělení (viz tabulka č. 4) jsem se řídila tím, zda respondenti zvolili možnost *mluvená čeština*. Ti, kteří tuto možnost zaškrtnli (ať už samostatně, nebo v kombinaci s jinou možností: B, A+B, B+C nebo A+B+C⁴⁹) jsem zařadila do skupiny *mluvená čeština*. Do této skupiny jsem započítala i respondenta, který uvedl jen možnost *odezírání*.⁵⁰ Pro jednotnost o těchto žácích dále píši jako o žácích, kteří preferují mluvenou češtinu (MČ), i když do této skupiny patří i respondenti, kteří zvolili zároveň i komunikaci v českém znakovém jazyce (ČZJ), a není teda zcela jasné, který z těchto komunikačních prostředků preferují.

Do skupiny *český znakový jazyk* jsem zařadila žáky, kteří zvolili možnost A nebo kombinaci možností A + C (český znakový jazyk + odezírání).

V tabulce č. 4 vidíme, že respondentů, kteří v komunikaci upřednostňují český znakový jazyk, bylo o 9 méně než těch, kteří preferují mluvenou češtinu. Pokud se podíváme na celkový počet, počty ve skupinách jsou přibližně vyrovnané, i když na jednotlivých školách jsou rozdíly ve složení žáků větší.

⁴⁹ Písmenné zkratky jsou použity z tabulky č. 3.

⁵⁰ Do této skupiny jsem ho zařadila proto, že v dotazníku uvedl, že slyšícímu vedoucímu kroužku (který jen mluví a neznakuje) rozumí, protože je sám slyšící. Možnost *odezírání* byla do této položky dotazníku (z mé strany) zadána chybně. Odezírání (samo o sobě) není komunikační prostředek ale dovednost jedince potřebná k percepci mluvené řeči (srov. např. Krahulcová, 2002, s. 193).

Počty žáků podle preferovaného způsobu komunikace					
Možnost	Olomouc	Hradec Králové	Brno	Praha	Celkem
český znakový jazyk	2	26	4	10	42
mluvená čeština	8	19	14	10	51

Tabulka č. 4: Počty žáků podle preferovaného způsobu komunikace

Tabulka č. 5 nám ukazuje přesný počet žáků ubytovaných přes týden na internátě nebo bydlicích doma.

Ubytování přes týden		
	Internát	Doma
Olomouc	2	8
Hradec Králové	45	-
Brno	6	12
Praha	8	12
Celkem	61	32

Tabulka č. 5: Ubytování přes týden

Zajímá mne preferovaný komunikační prostředek žáků internátních a žáků neinternátních. Zjistila jsem, že na internátu je přibližně polovina žáků, kteří preferují český znakový jazyk (dále ČZJ), a polovina žáků preferujících mluvenou češtinu (dále MČ). U neinternátních žáků to už není tak vyrovnané. Téměř 70 % žáků patří do skupiny preferující MČ a 31 % žáků upřednostňuje v komunikaci ČZJ. Konkrétní data jsou zaznamenána v tabulce č. 6.

Ubytování a komunikační prostředky žáků				
	Internátní		Neinternátní	
	ČZJ	MČ	ČZJ	MČ
Olomouc	1	1	1	7
Hradec Králové	26	19	-	-
Brno	2	4	2	10
Praha	3	5	7	5
Celkem	32	29	10	22
Celkem v %	52	48	31	69

Tabulka č. 6: Ubytování a komunikační prostředky žáků

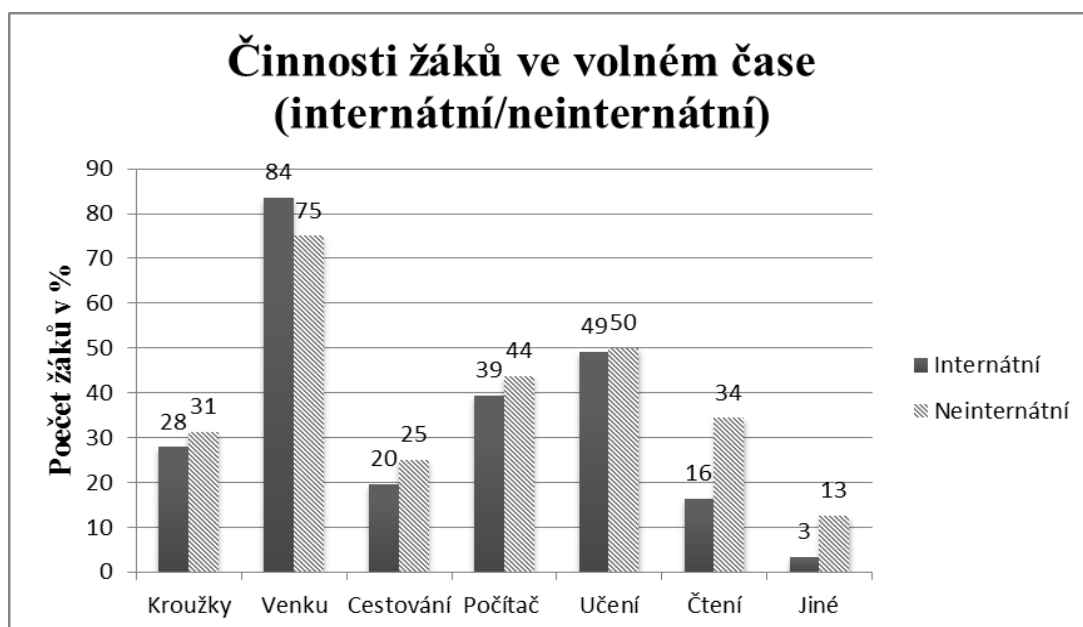
6.4 Vyhodnocení jednotlivých otázek

Další část dotazníku byla již zaměřena na otázky, které zjišťovaly, jak žáci tráví svůj volný čas. U otázek č. 1 až 8 mohli respondenti zvolit více možností. Na otázky č. 5 až 9 odpovídali jen žáci, kteří v současné době docházejí na nějaký zájmový kroužek. Ostatní otázky už mohly být vyplněny všemi žáky (i tak několik žáků na některé otázky neodpovědělo).

Otázka č. 1: Co děláš ve volném čase?

V grafu v č. 2 vidíme, jaké aktivity žáci preferují. Na výběr měli tyto možnosti (v grafech jsou názvy pro přehlednost zkráceny):

- a) *chodím do kroužků*
- b) *jsem venku (s kamarády, na kole, bruslích, sportuji...) napiš:*
- c) *cestuji*
- d) *hraji hry na počítači, jsem na internetu (ne kvůli škole)*
- e) *učím se a dělám úkoly*
- f) *čtu si*
- g) *jiné:*

Graf č. 2: Činnosti žáků ve volném čase (internátní/neinternátní)

Ve stejném grafu je také znázorněn rozdíl mezi aktivitami žáků z internátu (internátní) a žáků neinternátních (neinternátní). Počty zvolených možností obou skupin jsou poměrně vyvážené. Větší rozdíl vidíme jen u položky f):

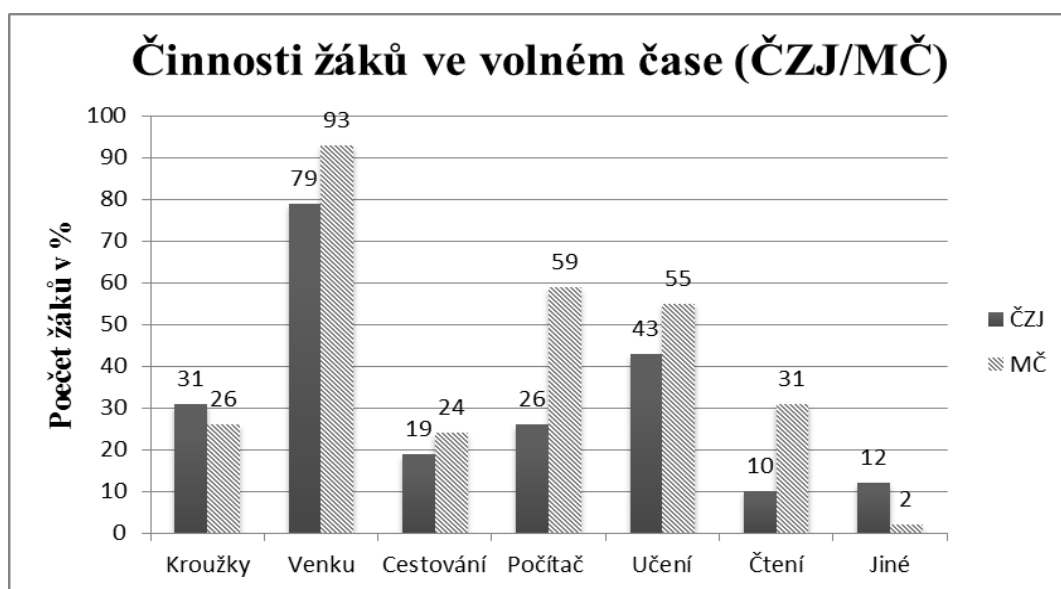
- f) *čtu si*

Tuto možnost zvolilo téměř o 20 % více neinternátních žáků než žáků internátních. Rozdíl může být ovlivněn tím, že žáci bydlící doma jsou častěji v kontaktu s rodiči, kteří mohou své děti vést k většímu zájmu o čtení. Obzvláště na věnování se četbě však může mít vliv mnoho jiných okolností, jako je např.: učitel českého jazyka a jeho přístup ke čtení, sluchové postižení, rodina, vychovatelé, kroužky zaměřené na procvičování jazykových dovedností, vlastní zájem apod.

Hodnotím-li preferenci aktivit podle kritéria způsobu komunikace žáků (viz graf č. 3), větší rozdíl byl nalezen u položek *d)* a *f)*:

d) hrají hry na počítači, jsem na internetu (ne kvůli škole)

f) čtu si

Graf č. 3: Činnosti žáků ve volném čase (ČZJ/MČ)

Zajímavým zjištěním pro mě bylo, že většina těchto žáků pravděpodobně nezná (v souvislosti s volným časem) pojem „kroužek“⁵¹. V této otázce pouze 27 žáků zakroužkovalo možnost *kroužek*, i když v otázce č. 4 zakroužkovalo 64 žáků, že do *zájmových kroužků* chodí. V úvahu připadají tato vysvětlení:

- V otázce č. 1 jsem uvedla pouze pojem *kroužek*, který byl zařazen mezi ostatními možnostmi. Zatímco otázka č. 4 se ptala jen na *zájmový kroužek* a na výběr byly už jen dvě možnosti odpovědi (*ano* a *ne*). Zde už bylo žákům zřejmě jasné, co je tímto pojmem myšleno.

⁵¹ Někteří žáci se mě při vyplňování dotazníků ptali na význam tohoto slova. Po mém objasnění tomuto výrazu už rozuměli.

- I když kroužky navštěvují, neoznačují je tímto pojmem (používají konkrétní názvy kroužků).
- Na některých školách (resp. internátech) tyto aktivity probíhají v rámci výchovných činností a ani v těchto případech se označení „kroužek“ nepoužívá.

V odpovědi *jsem venku* mohli žáci ještě specifikovat, co venku dělají. Nejčastěji odpovídali, že *jsou venku s kamarády* (17 žáků), *jdou do města/nakupují* (7 žáků), *jdou si zaběhat* (6 žáků), *věnují se jinému sportu mimo kroužky* (*posilovna, bowling, tenis, squash, atletika, běžkování*), *jdou na výlet s rodinou* (4 žáci) nebo *se projíždějí na kole* (6 žáků), *bruslích* (4 žáci) či *skateboardu* (1 žák).

Ti, kteří specifikovali svoji odpověď v kategorii *jiné*, v dotaznících uvedli odpovědi: *práce* (2 žáci), *fotografování* (1 žák) a *spaní* (1 žák).

Otázka č. 2: Chodíš/jezdíš na nějaké akce pro neslyšící?

Otázkou jsem chtěla zjistit, jaké procento žáků navštěvuje akce pro neslyšící, a které to jsou (př. divadelní představení, akce organizací neslyšících, plesy atd.).

Z celkového počtu respondentů 44 % navštěvuje akce určené pro neslyšící a 56 % je naopak nenavštěvuje. Pokud žáci uvedli, o jakou akci se jedná, byly to akce, které jsou zaznamenány v tabulce č. 7.

Akce pro neslyšící		
Název akce	Město	Počet žáků
Plesy pro neslyšící	Hradec Králové, Praha a Brno	16
Divadlo beze slov	Hradec Králové	7
Akce v Kavárně u Žambocha	Brno	2
Akce pro neslyšící dospělé (nespecifikováno)	Brno	1
Akce v Tiché kavárně	Praha	1
Akce CDY	Praha	1
Mezinárodní den neslyšících	Praha	1

Tabulka č. 7: Akce pro neslyšící

Na akce pro neslyšící chodí více internátní žáci než neinternátní žáci (procenta vidíme v tabulce č. 8). Tento rozdíl není nijak veliký, ale může být způsoben tím, že internátní žáci

mohou mít větší přehled o akcích pro neslyšící, protože tráví více času s vychovateli (slyšícími i neslyšícími), kteří jim o těchto akcích mohou říci nebo je s nimi společně navštívit. Záleží ale především na vedoucím internátu a konkrétním vychovateli (a jeho osobnosti). Lze předpokládat, že vychovatel, který je neslyšící (nebo s neslyšícími sympatizuje), bude častěji vyhledávat akce pro neslyšící, které by mohl společně s žáky navštívit.

Navštěvování akcí žáky (internátní/neinternátní)		
	Internátní (%)	Neinternátní (%)
ANO	49	34
NE	51	66

Tabulka č. 8: Navštěvování akcí žáky (internátní/neinternátní)

Porovná-li návštěvnost akcí pro neslyšící mezi respondenty upřednostňujícími ČZJ a respondenty upřednostňující MČ, více kladných odpovědí je od žáků preferujících ČZJ (viz tabulka č. 9). Jedním z důvodů navštěvování těchto akcí může být potřeba sounáležitosti s ostatními neslyšícími lidmi komunikujícími ČZJ (viz kap. 3).

Navštěvování akcí žáky (ČZJ/MČ)		
	ČZJ %	MČ %
ANO	55	35
NE	45	65

Tabulka č. 9: Navštěvování akcí žáky (ČZJ/MČ)

Otázka č. 3 Chodíš na nějaké zájmové kroužky?

Z dotazovaných respondentů chodí na kroužky celkem 64 žáků (69 %) a 29 žáků (31 %) nechodí. Pokud porovnááme města mezi sebou, jednotlivé poměry jsou rozdílné. Například v Olomouci všichni žáci zaškrtnli, že na kroužky chodí. V Hradci Králové většina respondentů (76 %) též chodí na nějaký kroužek. V Brně je počet zcela vyvážený (9 žáků chodí na kroužky a 9 žáků nechodí) a v Praze na kroužky nechodí jen o dva žáky méně než těch, kteří chodí (resp. 9 žáků nechodí, 11 žáků chodí).

Navštěvování kroužků (internátní/neinternátní)			
	CELKEM %	Internátní %	Neinternátní %
ANO	69	74	59
NE	31	26	41

Tabulka č. 10: Navštěvování kroužků (internátní/neinternátní)

V tabulce č. 10 vidíme, že internátní žáci chodí do kroužků více než neinternátní žáci. I když tento rozdíl není až tak velký, možné důvody by mohly být následovné:

- Dostupnost – kroužky jsou přímo ve škole.
- Kroužky probíhají v rámci výchovných aktivit na internátu, které mají povinnost navštěvovat (záleží ale na konkrétním režimu internátu, zda je volnější nebo, zde probíhá více aktivit, kterých se žáci musí – či ze svého zájmu chtějí – účastnit).
- Spoluúčast neslyšících kamarádů ze školy.
- Vedoucími jsou neslyšící dospělí nebo vedoucí, kteří svou komunikaci (většinou) přizpůsobují neslyšícím žákům.

Otázka č. 4: Proč nechodíš na kroužky?

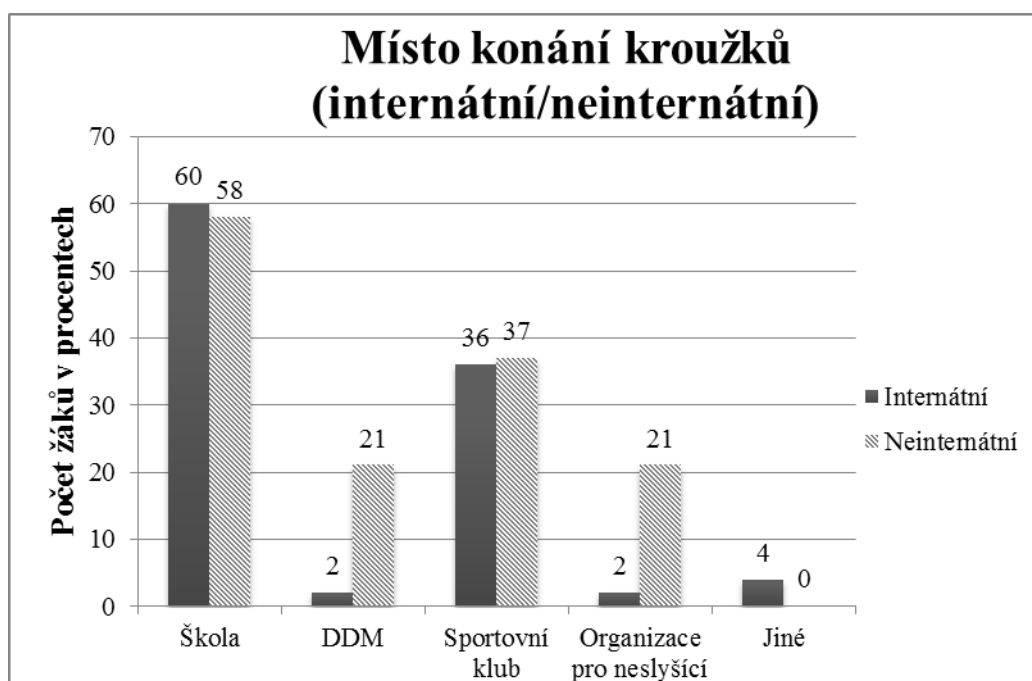
Důvody nenavštěvování kroužků	
Důvod	Počet odpovědí
Nemám čas	22
Nechci nikam chodit	8
Jiný důvod	8
Kroužky jsou moc drahé	7

Tabulka č. 11: Důvody nenavštěvování kroužků

Žáci mohli opět zakroužkovat více možností s důvody, proč na kroužky nechodí. Možnost *jiný důvod* vybralo 8 žáků a jednotlivé důvody byly specifikovány takto: *zdravotní důvod; kroužky nemají cenu; na kroužcích je málo účastníků; jsem nesmělá a bojím se lidí; na kroužcích mě to nebaví.*

Otázka č. 5: Kam chodíš na kroužky?

Při tvorbě dotazníků jsem vycházela z předpokladu, že kroužky na škole jsou oddělené od kroužků probíhajících na internátu. Proto jsem v této otázce měla odpovědi uvedené ve zvláštních možnostech (*kroužky na škole* a *kroužky na internátu*). Při návštěvě škol jsem ale zjistila, že tomu tak nemusí být. Pokud kroužky probíhají na internátě, mohou se jich účastnit i žáci neinternátní (a naopak). Při vyhodnocování jsem tedy tyto dvě možnosti sloučila pod možnost *kroužky na škole* a počítala je dohromady.

Graf č. 4: Místo konání kroužků (internátní/neinternátní)

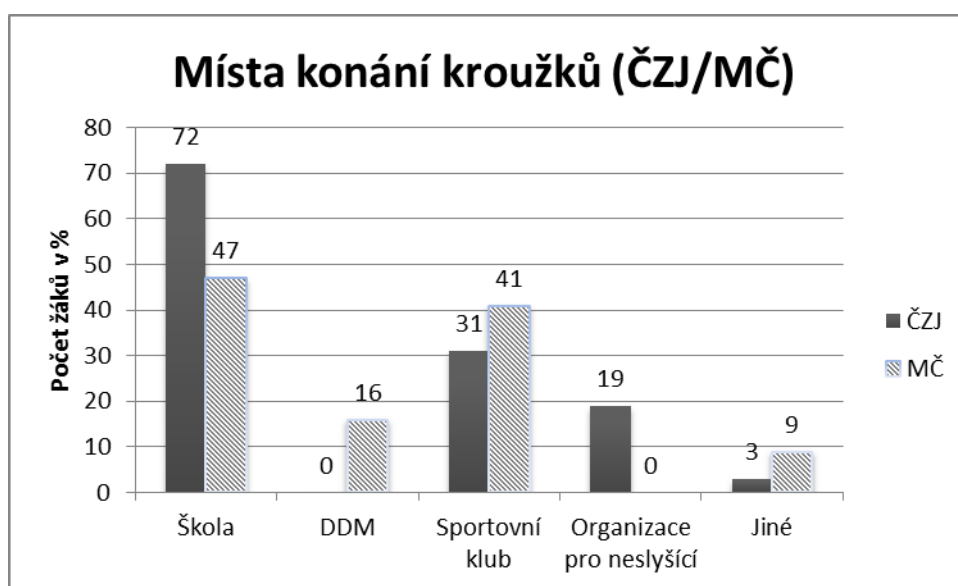
Výrazně nejčastější odpověď (u internátních i neinternátních žáků) byla *kroužky na škole* (59 % ze všech odpovědí). Možné důvody internátních žáků jsou zmiňované také u již vyhodnocené otázky č. 3. Neinternátní žáci mohou mít velmi podobné důvody:

- Na kroužky se nemusejí přesunovat daleko.
- Mají tu neslyšící kamarády ze školy.
- Kroužky vedou neslyšící vedoucí nebo dospělí, kteří svou komunikaci (většinou) přizpůsobují neslyšícím žákům.

Jak vidíme na grafu č. 4, internátní žáci kroužky v DDM či kroužky pořádané organizací pro neslyšící téměř nenavštěvují. Tato zjištění mohou být interpretována následujícími způsoby:

- Nejpestřejší nabídku kroužků pro žáky se SP poskytuje škola, proto nikam jinam nedocházejí.
- Na kroužky do DDM nedocházejí z důvodu komunikační bariéry.
- Pokud jde o mladší žáky, kteří mají zájem o kroužky mimo školu, je organizačně a časově náročnější (nebo škola nemá možnost) zajistit žákům doprovod na tyto aktivity.

Zastoupení dalších možností je znázorněno na grafu č. 4. Možnost *jiné* vybrali dva žáci, ale nespecifikovali ji.⁵²

Graf č. 5: Místa konání kroužků (ČZJ/MČ)

Z hlediska komunikace respondentů (viz graf č. 5) byly zjištěny větší rozdíly u položek c) a f):

c) dům dětí a mládeže

Možnost *dům dětí a mládeže* (DDM) byla zvolena jen žáky preferující MČ (5 žáků, 16 %). Výsledek není nijak překvapivý, protože zpravidla jsou vedoucími kroužků slyšící lidé, kteří komunikují mluvenou češtinou, tedy pro neslyšící žáky preferující ČZJ by byla komunikace komplikovanější.

Zároveň 4 z 5 žáků jsou neinternátní. Protože se jedná o nízký počet, složení může být náhodné. Důvodem by ale mohlo být i to, že internátní žáci preferující MČ nenavštěvují DDM z důvodu organizační náročnosti. Jediný internátní respondent,

⁵² Ve výběru byla i možnost *skaut*. Při vyhodnocování dotazníků jsem si však uvědomila, že tato možnost není významově na stejné úrovni jako možnosti ostatní. Proto jsem odpovědi 2 respondentů, kteří tuto možnost zvolili, připočítala do položky *Organizace pro neslyšící*, protože šlo o skautský oddíl pro neslyšící.

který zvolil tuto možnost, byl starší 18 let, problém s doprovodem do DDM tedy nemusel on ani škola řešit.

f) organizace pro neslyšící: (...)

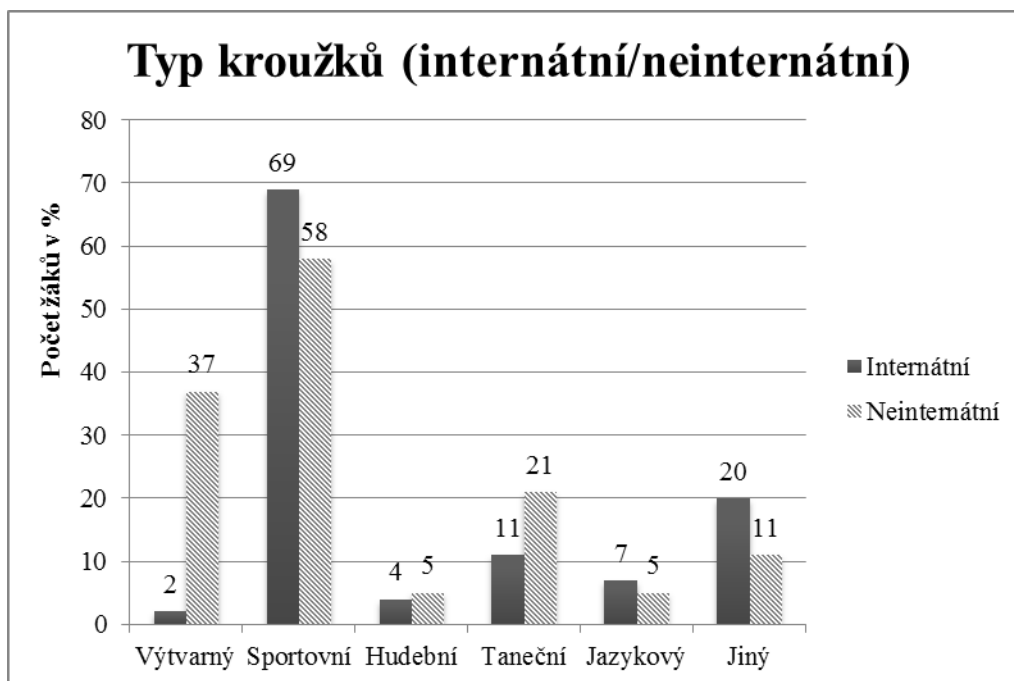
Naopak tuto variantu zvolili jen respondenti upřednostňující ČZJ (6 žáků). V organizacích pro neslyšící se komunikuje především ve znakovém jazyce, proto je pochopitelné, že tuto možnost zakroužkovali tito žáci. Z těchto žáků bylo 5 neinternátních.

Vypsány byly tyto organizace: *skautský oddíl Potkani* (2 žáci), *Kavárna U Žambocha* (2 žáci), *Unie Brno* (1 žák), *Pantomima S. I.* (1 žák).

Otázka č. 6: Jaké kroužky navštěvuješ?

Nejvíce respondentů (42 žáků, cel. 66 %) zvolilo možnost *sportovní* (kroužek). Tato skutečnost odpovídá nabídce kroužků pro neslyšící. Jak vidíme v kapitole č. 5, sportovní kroužky jsou v těchto školách nejčastěji nabízenou zájmovou aktivitou. Mezi organizacemi pro neslyšící jsou to právě sportovní kluby, které jsou v každém městě a nabízejí sportovní aktivity (nejen) pro žáky. Důvodem, proč tolik respondentů zvolilo tuto možnost, může mít i to, že sport je oblíbenou činností neslyšících lidí (viz kap. 5) a zřejmě je tato činnost oblíbená i u mladých neslyšících lidí. Zvýšený zájem o sporty je zároveň charakteristickou volnočasovou činností mladých lidí tohoto věku (viz kap. 1.4).

Uvedené odpovědi se skládaly z celkem pestrých sportovních aktivit. Nejčastěji se objevovaly míčové hry: *volejbal* (8 žáků), *florbal* (8 žáků), *fotbal* (6 žáků) a *basketbal* (4 žáci). Po jedné odpovědi byly napsány sporty: *ping pong*, *plavání*, *atletika*, *zumba*, *tenis* a *gymnastika*.

Graf č. 6: Typ kroužků (internátní/neinternátní)

Sportovní kroužek byl na prvním místě jak u internátních žáků, tak u neinternátních žáků. Tuto možnost vybralo o 11 % více internátních žáků (69 %) než neinternátních (58 %), viz graf č. 6. Opět tento rozdíl není nijak veliký, ale mohl by být ovlivněn náplní výchovných činností na internátech, které určuje především vychovatel. U obou skupin žáků by tu také mohl hrát roli fakt, že na školách jsou sportovní kroužky často nabízenou volnočasovou nabídkou, a žáci si je tedy i nejvíce vybírají.

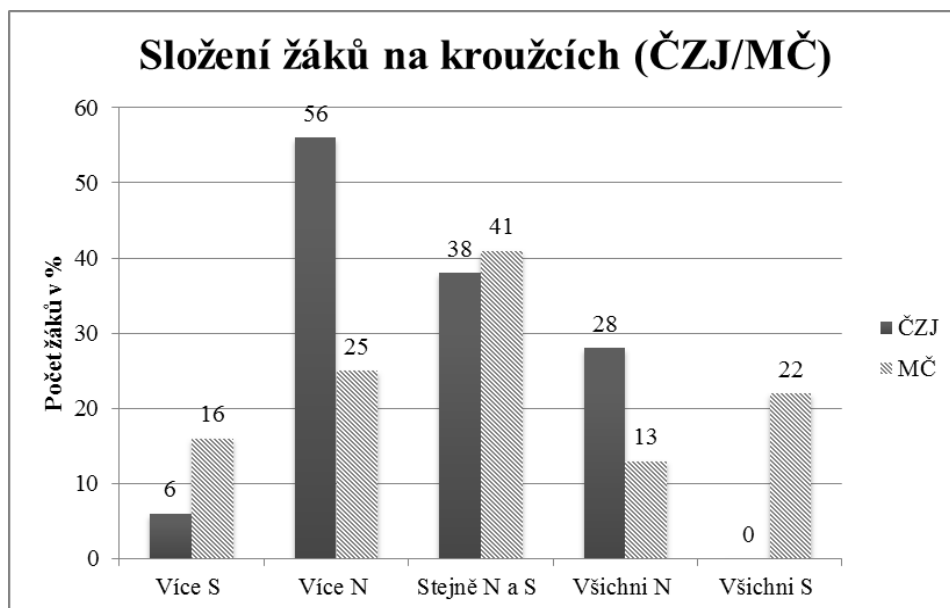
Jazykové kroužky specifikované nebyly. U možnosti *jiné* (pokud byla odpověď uvedena) se objevily odpovědi: *Multimediální tvůrčí dílna a filmový kroužek* (5 respondentů), *počítačový kroužek* (3 žáci), *hra na bicí* (2 žáci, připočítala jsem je ale k možnosti „hudební kroužek“), *náboženství* (1 žák) a *vaření* (1 žák).

Zajímavý je rozdíl mezi těmito skupinami u položky *výtvarný* (kroužek). I když školy výtvarné kroužky nabízejí, respondenti na ně zjevně téměř nedocházejí.

Otázka č. 7: Chodíš na kroužky, kde je ... (různé složení slyšících a neslyšících žáků)

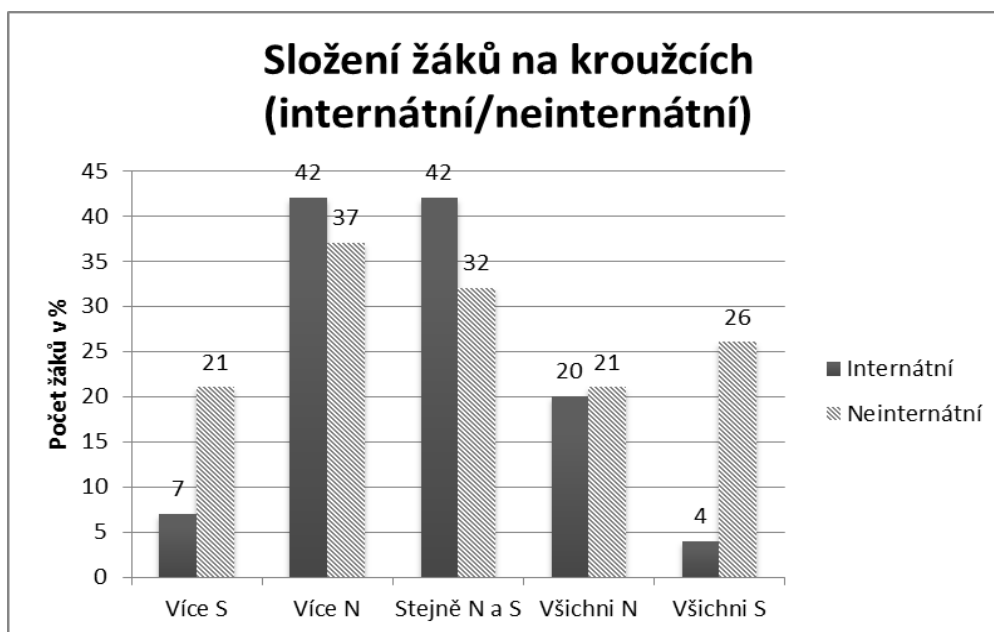
Touto otázkou jsem zjišťovala, zda žáci chodí na kroužky spíše s neslyšícími žáky (v grafu č. 7 zkratka „N“), nebo se slyšícími žáky (v grafu č. 8 zkratka „S“).

Z grafu č. 7 tedy vyplývá, že většina žáků chodí na kroužky, kterých se účastní buď více neslyšících žáků, nebo je žáků slyšících stejně jako žáků neslyšících. Mnohem méně žáků chodí na kroužky jen se slyšícími žáky nebo s převahou slyšících žáků.

Graf č. 7: Složení žáků na kroužcích (ČZJ/MČ)

Domnívám se, že odpovědi žáků jsou přiměřené tomu, jaký komunikační prostředek preferují (znázorněno na grafu č. 7). Respondenti preferující ČZJ chodí na kroužky, kde jsou vždy někteří z účastníků neslyšící, zatímco respondenti preferující MČ chodí i na kroužky, kde jsou jen slyšící účastníci.

Graf č. 8: Složení žáků na kroužcích (internátní/neinternátní)

U odpovědi *a) více slyšících žáků* a *e) všichni slyšící žáci* bylo vždy mnohem více odpovědí od neinternátních žáků (viz graf č. 8). Na kroužky se slyšícími žáky chodí tedy více neinternátní žáci preferující MČ (viz graf č. 7).

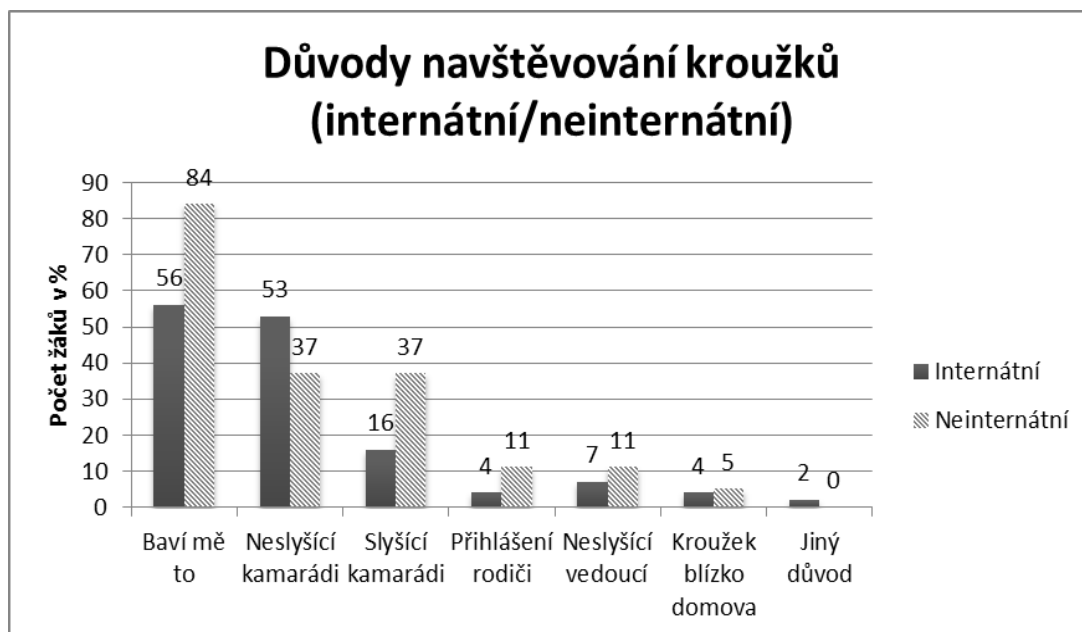
Otázka č. 8: Proč na kroužky chodíš?

Důvody navštěvování kroužků	
Možnost	Počet odpovědí
Baví mě to	42
Mám tam neslyšící kamarády	31
Mám tam slyšící kamarády	14
Přihlásili mě rodiče	4
Rozumím vedoucím, protože jsou neslyšící	4
Kroužek mám blízko domova	2
Jiný důvod	4

Tabulka č. 12: Důvody navštěvování kroužků

Jako *jiné důvody* byly uvedeny: *chci umět angličtinu* (1 žák), *na internátu je občas nuda* (1 žák), dva žáci důvod nespecifikovali.

Z pohledu ubytování žáků přes týden vidíme, že důvody, proč žáci chodí na kroužky, jsou trochu odlišné (viz graf č. 9). Neinternátní žáci chodí na kroužky jednoznačně především z důvodu, že je náplň kroužků baví. Internátní žáci chodí na kroužky nejvíce z důvodu, že je kroužek baví, ale také z důvodu, že zde mají neslyšící kamarády. Z těchto výsledků opět vyplývá, že neinternátní žáci mají více možností, na které kroužky mohou chodit, protože více z nich zakroužkovalo, že na ně chodí převážně z důvodu, že je kroužky baví. Internátní žáci mají výběr omezenější (ať už vlivem organizace na internátu, nebo kvůli jiným vlivům), a proto méně respondentů uvedlo, že na kroužek chodí, protože je baví.

Graf č. 9: Důvody navštěvování kroužků (internátní/neinternátní)

Otázka č. 9: Vyhovuje ti způsob komunikace na kroužcích?

Pokud žáci dochází na více kroužků, mohli ke každému z nich napsat, jak probíhá komunikace s vedoucím kroužků a zda jim tento způsob komunikace vyhovuje. Z celkového počtu 84 hodnocení různých kroužků jen v 11 případech respondentům komunikace nevyhovovala.

Shrnu-li všechny odpovědi žáků, mohu výsledky rozřadit do tří skupin podle toho, jak vedoucí kroužků komunikují se žáky. Přesné odpovědi jsou zapsány v tabulce č. 13.

Vyhovující komunikace:

Skupina č. 1: Žáci uvedli jako vedoucího kroužku neslyšícího vedoucího, který znakuje⁵³. Zde komunikace probíhá bez problémů.

Skupina č. 2: Do této kategorie jsem podle odpovědí žáků zařadila vedoucí kroužků, kteří jsou slyšící, ale umí znakovat nebo se jiným způsobem přizpůsobují žákům, pak komunikace probíhá také bez problémů.

Nevyhovující komunikace:

Skupina č. 3: Vedoucí kroužků jsou slyšící, neznakují, nepřizpůsobují svůj jazykový projev žákům se SP a ti jim pak nerozumějí.

⁵³ Respondenti v odpovědích neupřesňovali, zda jde o český znakový jazyk či znakovanou češtinu.

Celkově byla struktura odpovědí podobná bez ohledu na to, v jakých městech byly dotazníky zadány. Z každé školy byly maximálně 4 žáci, kteří odpověděli, že vedoucímu kroužku nerozumí.

Komunikace učitelů na kroužcích				
Skupina	Slyšící/neslyšící vedoucí	Počet odpovědí	Charakteristika komunikace	Komunikace vyhovuje/nevyhovuje
Skupina č. 1	neslyšící	30	znakuje	vyhovuje
Skupina č. 2	slyšící	22	znakuje	vyhovuje
		6	mluví a znakuje	
		12	mluví pomalu a srozumitelně (lze lépe odezírat)	
		1	jenom mluví, ale používá názorné pomůcky (kreslení a psaní na tabuli)	
		2	neznakuje, ale je přítomen tlumočník	
Skupina č. 3	slyšící	11	neznakuje či mluví rychle	nevyhovuje

Tabulka č. 13: Komunikace učitelů na kroužcích

Otázka č. 10: Chtěl/a bys chodit na kroužek, ale nemůžeš, protože jsi neslyšící?

Z respondentů, kteří odpověděli na otázku č. 10, bylo 73 % žáků preferujících ČZJ. Počet těchto procent je pochopitelný, protože respondenti preferující MČ chodí i na kroužky jen se slyšícími žáky (viz vyhodnocení otázky č. 7), neměli tedy potřebu napsat, že nemohou chodit na některý kroužek. Kroužky, o které by měli tyto respondenti zájem, se v dotaznících neopakovaly, každý byl uveden jen jednou (viz tabulka č. 14). Výsledky internátních a neinternátních žáků se velmi podobaly, rozdíl byl menší než 10 %.

Kroužky pro slyšící žáky, o které mají neslyšící žáci zájem		
Možnost	Počet žáků	Název kroužku, na který by žák rád chodil
Ano	15	myslivecký kroužek, učení karetní hry Canasta, paintball, hraní na klavír, taneční kroužek, kanoistický kroužek, chovatelský kroužek, ragby nebo kroužek o kubánské kultuře
Ne	56	-

Tabulka č. 14: Kroužky pro slyšící žáky, o které mají žáci se SP zájem

Otázka č. 11: Chtěl/a bys, aby bylo více kroužků pro neslyšící?

Tato otázka měla (na rozdíl od otázky č. 10, kde žáci uváděli typ kroužku) zjistit důvod, proč by žáci případně chtěli nebo nechtěli, aby nabídka kroužků pro neslyšící byla pestřejší. Na otázku odpovědělo celkem 58 žáků, ale ne všichni uvedli důvod (uvedené důvody jsou zapsány v tabulce č. 15). Z těch, kteří by chtěli větší nabídku kroužků pro neslyšící, bylo 81 % internátních žáků. Domnívám se, že převaha odpovědí internátních žáků je odrazem toho, že by spíše žáci z internátů chtěli mít možnost na tyto kroužky chodit (ale nemají např. z důvodu složitější organizace), protože odpovědí neinternátních žáků bylo mnohem méně.

Více kroužků pro neslyšící?		
Možnost	Počet žáků	Uvedené důvody (počet žáků)⁵⁴
Ano	26	- Aby neslyšící měli větší výběr zájmových aktivit. (8) - I neslyšící mají různé zájmy. (3) - Kroužky mě baví. (2) - Aby slyšícím lidem ukázali kulturu Neslyšících. (1) - Je málo sportovních týmů neslyšících, které by proti sobě soupeřily (1)
Ne	18	- Nevím (6) - Nemám o kroužky zájem. (5) - Bylo by jich už moc. (2) - Na kroužky nemám čas. (1)
Nevím⁵⁵	14	-

Tabulka č. 15 : Více kroužků pro neslyšící?

⁵⁴ Odpovědi respondentů byly jazykově upraveny, ale význam sdělení zůstal stejný.

⁵⁵ Celý název možnosti zní: „Nevím, chodím jen na kroužky se slyšícími.“ (Pro větší přehlednost byla tato možnost v tabulce zkrácena.)

Otázka č. 12: Pokud chceš, můžeš zde napsat poznámky k tvým kroužkům, zájmům nebo volnému času.

V tabulce č. 16 jsou zaznamenány všechny poznámky žáků (celkem 10), kteří tuto možnost využili a ke svému volnému času ještě něco doplnili.

Respondent	Poznámky žáků k jejich volnému času		
	Vlastní poznámka ⁵⁶	Preferovaný způsob komunikace	Počet žáků
1.	Baví mě chodit do nákupního centra Futurum a Atrium v Hradci Králové.	ČZJ	1
2.	Kroužky pro neslyšící jsou důležité. Neslyšící se na nich setkávají a mohou se navzájem podporovat. Komunikace se slyšícími při sportovních aktivitách je mnohem obtížnější.	ČZJ	1
3.	Nejlepší je být mezi neslyšícími, protože jim rozumím.	ČZJ	1
4.	Chci najít sportovní klub v Hradci Králové blízko naší školy. Chci sportovat se slyšícími.	MČ	1
5.	Moc rád/a sportuji, nemůžu být bez sportu.	MČ	1
6.	Chtěl/a bych zkusit ragby, ale mohlo by to být pro mne nebezpečné. Jsem uživatel kochleárního implantátu.	MČ	1
7. a 8.	Rád/a si svůj volný čas organizuji sám, protože nabízené kroužky mi nevyhovují. Jsem nedoslýchavý/á.	MČ	2
9.	Svůj volný čas trávím se slyšícími, protože si rád rozšiřuji slovní zásobu.	MČ	1
10.	Starám se o koně kamarádky.	MČ	1

Tabulka č. 16: Poznámky žáků k jejich volnému času

Různorodost poznámek je odrazem pestrého složení respondentů (různá míra sluchového postižení, věk, místo ubytování či individuální potřeby), kteří dotazníky vyplňovali. Nepřevládá u nich jednotný názor na způsob trávení volného času, i když některé odpovědi si jsou svým významem podobné.

⁵⁶ Poznámky respondentů byly jazykově upraveny, ale význam sdělení zůstal stejný.

Z poznámek respondentů vidíme, že pro každého žáka je důležitý jiný prvek, který souvisí s volným časem. Pro někoho hraje důležitou roli to, že se při těchto aktivitách setkává s neslyšícími (respondenti č. 2 a 3). Pro jiné je zase naopak důležitý kontakt se slyšícími vrstevníky (respondenti č. 4 a 9). Dva žáci v poznámce znovu uvádějí, že na kroužky nechodí a zřejmě v jejich neúčasti figuruje jejich sluchové postižení, které v této souvislosti uvádějí (respondenti č. 7 a 8). Podobně jeden respondent upozorňuje na své obavy z volnočasové aktivity, kterou raději nevykonává kvůli kochleárnímu implantátu, resp. pravděpodobně kvůli obavám, že by se při této aktivitě mohl poškodit (respondent č. 6). Další žáci měli potřebu napsat do poznámky ještě nějakou informaci o svém volném čase, aniž by nějak zdůrazňovali své sluchové postižení (respondenti č. 1, 5 a 10).

6.5 Výsledky a interpretace dotazníků

Při vyhodnocování dotazníků jsem zjistila, že nejčastějším způsobem trávení volného času žáků ze škol pro sluchově postižené zúčastněných mého dotazníkového šetření je pobyt venku (za různým účelem) mimo zájmové kroužky a jiné organizované akce. Myslím si, že výsledek je daný věkem respondentů (kteří byli především ze střední školy), protože v tomto věku si mohou již sami více rozhodovat o tom, co budou ve volném čase dělat, a nechtějí být stále někým vedeni a organizováni.

Pokud žáci chodí na nějaký kroužek, jde téměř v 60 % o kroužek pořádaný na škole či internátu (jak u internátních, tak u neinternátních žáků). Tento výsledek je naprosto pochopitelný, a to z několika důvodů: žáci na kroužky nemusejí dojíždět daleko, jsou zde neslyšící kamarádi ze školy, vedoucím je buď neslyšící osoba, nebo vedoucí, který ví, jak s neslyšícími žáky komunikovat, konkrétní škola nabízí nejvíce volnočasových aktivit ve městě, kde se nachází.

Navštěvované kroužky jsou nejčastěji sportovního charakteru, a to jak u internátních žáků, tak i neinternátních žáků. I když jsou ve všech čtyřech městech sportovní kluby, žáci opět spíše navštěvují sportovní kroužky pořádané jejich školou. Tato preference je pochopitelná opět z důvodu jednodušší organizace přesunu na kroužek a také přítomnosti vrstevníků jejich věku. Oblíbenost sportovních aktivit může být ovlivněná kulturou Neslyšících (viz kap. 3), nabídkou sportovních aktivit ve školách a také věkem respondentů, ve kterém je sportování častou volnočasovou aktivitou.

Další závěr vychází z odpovědí na otázku č. 10, kterou jsem zjišťovala, zda existuje nějaký kroužek, který nemohou navštěvovat kvůli svému sluchovému postižení. Odpovědi byly většinou záporné. Naopak na otázku č. 11 (kde jsem se ptala, zda by chtěli více kroužků

pro neslyšící) odpovědělo více žáků v tom smyslu, že by uvítali více kroužků pro neslyšící. Tyto výsledky interpretuji tak, že žáci nemají zájem o kroužky, které jsou v nabídce pro slyšící žáky (kde by jejich sluchové postižení mohlo být překážkou, např. kvůli komunikační bariéře), ale mají zájem o kroužky určené primárně neslyšícím žákům.

Co se týká akcí pro neslyšící, nejvíce žáci navštěvují plesy pořádané neslyšícími. Jiné akce (v tak velkém počtu) žáci nenavštěvují. Tento závěr je však nutné dát do souvislosti s tím, že dotazníkového šetření se zúčastnilo více (70) žáků středních škol. Pokud by byl počet respondentů ze ZŠ a počet respondentů ze SŠ vyrovnaný (nebo pokud by počet žáků ze ZŠ převažoval), získala bych velmi pravděpodobně jiné výsledky. V této souvislosti by jistě bylo zajímavé zjistit informace od jednotlivých organizací o tom, v jaké míře jsou tyto akce žáky základních a středních škol pro SP navštěvovány, i o tom, zda a jakým způsobem jsou na školách pro SP propagovány. I to totiž může mít vliv na účast žáků základních a středních škol pro SP na jejich akcích.

Při srovnávání aktivit ve volném čase internátních a neinternátních žáků ve volném čase jsem našla několik rozdílů, které však nebyly moc velké a vycházely od dvou nepoměrně velkých skupin žáků. Největší rozdíl se týkal nízkého počtu internátních žáků navštěvujících kroužky mimo školu. Tuto skutečnost přičítám především organizační náročnosti a komunikačním bariérám, které mohou bránit v docházení na tyto kroužky. Další odlišnosti jsou popsány a interpretovány již u jednotlivě vyhodnocených otázek.

Závěr

Cílem mé práce bylo zjistit, jak žáci z vybraných škol pro sluchově postižené (v České republice) tráví svůj volný čas. Představila jsem některé nejznámější volnočasové organizace, které v České republice nabízejí zájmové činnosti všem dětem a mládeži. Těchto volnočasových nabídek je s porovnáním s volnočasovými aktivitami určenými primárně dětem se SP mnohem více. Z dotazníkového šetření také vyplývá, že žáci z těchto škol pro sluchově postižené ve větší míře využívají volnočasových nabídek škol, v nichž se vzdělávají, než nabídek jiných organizací.

Na výběr kroužků pořádaných školou pro sluchově postižené nebo naopak zařízením, které se nepřizpůsobuje žákům se SP, má primárně vliv používaný komunikační prostředek – český znakový jazyk nebo mluvená čeština. Lze také konstatovat, že žáci se SP preferují kroužky, které jsou určeny žákům se SP a které vedou vedoucí se SP, kterým v komunikaci rozumějí.

Organizace neslyšících (příp. školy) pořádají plesy, které jsou na základě výsledků provedeného dotazníkovým šetřením nejnavštěvovanějšími akcemi žáky ze škol pro sluchově postižené. Školy každoročně pořádají sportovní hry, které mohou také ovlivňovat a zvyšovat zájem žáků o sportovní aktivity mimo povinnou výuku.

Z pohledu místa ubytování žáků ve školním týdnu byly nalezeny některé odlišnosti popsané již v kapitole 6.4. Mezi ty větší rozdíly patří to, že neinternátní žáci se například více věnují četbě, chodí častěji do kroužků pořádaných domem dětí a mládeže nebo obecně chodí více na kroužky se slyšícími žáky. Volný čas internátních žáků může být ovlivněn především způsobem, jakým je organizována činnost internátu, zda jsou nabízené činnosti povinné či jsou podporovány i aktivity mimo školu či internát. Například jejich zájem o více aktivit pro neslyšící může souviset s tím, že mají omezenější možnosti docházet na jiné kroužky, které jsou organizovány mimo školu či internát.

V preferenci aktivit mimo volnočasové instituce jsem nenalezla žádné překvapivé výsledky. Respondenti se věnují těm aktivitám, které vyhovují jejich zájmům, a pochopitelně nevyhledávají činnosti, ve kterých jim brání jejich sluchové postižení.

Je potřeba znovu zdůraznit, že zmíněné závěry jsou jen dílčími závěry, které vycházejí z malého počtu zapojených žáků se SP. Tyto výsledky tedy nemůžeme zobecňovat na všechny žáky ze škol pro sluchově postižené, ale můžeme si udělat alespoň rámcovou představu o tom, jaké možnosti ve svém volném čase tito žáci mají, jak je využívají a co vše hraje v této oblasti svou roli.

Použitá literatura

Knižní publikace

- ČERVINKOVÁ HOUŠKOVÁ, Kateřina a Tamara KOVÁČOVÁ. *Umělecké tlumočení do znakového jazyka*. Vyd. 1. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, c2008, 125 s. ISBN 978-808-7153-734.
- GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.
- HÁJEK, Bedřich a Jiřina PÁVKOVÁ. *Školní družina*. Vyd. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 80-736-7268-5.
- HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 239 s. ISBN 978-807-3674-731.
- HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 176 s. ISBN 80-717-8927-5.
- HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1999, 395 s. ISBN 80-721-6096-6.
- HUDÁKOVÁ, Andrea. *Ve světě sluchového postižení: informační a vzdělávací publikace (nejen) pro zdravotnický personál o životě a potřebách neslyšících, nedoslýchavých a ohluchlých lidí a lidí s kochleárním implantátem*. Praha: Středisko rané péče Tamtam, 2005, 101 s. ISBN 80-867-9227-7.
- KRAHULCOVÁ, Beáta. *Komunikace sluchově postižených*. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 2002, 303 s. ISBN 80-246-0329-2.
- LANE, Harlan, Robert HOFFMEISTER a Benjamin BAHAN. *A journey into the deaf-world*. San Diego, Calif.: DawnSignPress, c1996, x, 512 p. ISBN 09-150-3563-4.
- NĚMEC, Jiří. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. 1. vyd. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-012-3.
- PÁNEK, Petr. *Dějiny sportu českých neslyšících*. Praha, 2009. Bakalářská práce. FF UK. Vedoucí práce doc. Ing. Jaroslav Hrubý, CSc.
- PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2008, 221 s. ISBN 978-80-7367-423-6.

- PŘADKA, Milan. *Kapitoly z dějin pedagogiky volného času*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, c1999, 93 s. ISBN 80-210-2033-4.
- ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2006, 390 s. ISBN 80-736-7124-7.
- STEJSKAL, Jan, Helena KUVÍKOVÁ a Kateřina MAŤÁTKOVÁ. *Neziskové organizace - vybrané problémy ekonomiky: se zaměřením na nestátní neziskové organizace*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, 169 s. ISBN 978-80-7357-973-9.
- STEWART, David Alan. *Deaf sport: The Impact of Sports Within the Deaf Community* Washington, D.C.: Gallaudet University Press, c1991, xii, 234 p. ISBN 09-303-2374-2.
- Výroční zpráva 2013. *Česká rada dětí a mládeže*. Praha: Česká rada dětí a mládeže, 2014. Nepublikovaný text.

Časopisy

- DOUBRAVA, Lukáš. Vyhláška o zájmovém vzdělávání vymezuje hřiště. *Učitelské noviny: Týdeník pro učitele a přátele školy*. 2005, č. 20, s. 12-13.
- CHLADOVÁ, Veronika. Anketa: Sportuješ rád/a? Jakým sportům se nejraději věnuješ? Co si myslíš o sportu v minulosti a v současnosti? *Gong*. 2008, č. 7–8, s. 6.
- CHLADOVÁ, Veronika. Jak vyrobit vánoční keramický dárek. *Gong*. 2011, č. 11–12, s. 35.
- CHLADOVÁ, Veronika. Tanec mi dává pocit svobody. *Gong*. 2009, č. 7–8, s. 6.
- KOMORNÁ, Marie. Psaná čeština a čeští neslyšící. *Info-Zpravodaj*. 2007, č. 3, s. 16.
- MOTEJZÍKOVÁ, Jitka a Kateřina ČERVINKOVÁ HOUŠKOVÁ. Sport je teď u mě na prvním místě. *Info-Zpravodaj*. 2007, č. 2, s. 21–22.
- PROCHÁZKOVÁ, Romana. Na vodě nepotřebuji slyšet, stačí mi ji cítit. *Gong*. 2012, č. 10–12, s. 24.
- SPILKOVÁ, Markéta a Veronika CHLADOVÁ. Nová organizace CDY. *Gong*. 2011, č. 1–3, s. 41.

Internetové zdroje

- 53. oddíl Potkani [online]. © 2010 [cit. 2014-05-02]. Dostupné z: <http://skautipraha2.cz/index.php/oddily/53-oddil-neslyicich-potkani>.
- 53. skautský oddíl „Potkani“. *Střední škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené* [online]. © 2011 [cit. 2014-05-02]. Dostupné z: <http://www.sksp.org/#!ulita-odkazy-neslysici-skauti>.
- *Asociace křesťanských sdružení mládeže, o. s.* [online]. [b.r.] [cit. 2014-10-23]. Dostupné z: <http://aksm.signal.cz/>.
- *Centrum pro dětský sluch Tamtam, o.p.s. Informační centrum rodičů a přátel sluchově postižených, o.s.* [online]. © 2011 [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://www.frpsp.cz/cs-CZ/uvod.html>.
- Co je Asociace TOM? *Asociace turistických oddílů mládeže* [online]. © 2002–2014 [cit. 2014-10-17]. Dostupné z: <http://www.a-tom.cz/asociace-tom/co-je-asociace-tom>.
- Co je ČRDM. *Česká rada dětí a mládeže* [online]. © 1999–2014 [cit. 2014-10-21]. Dostupné z: <http://crdm.cz/crdm/co-je-crdm/>
- Co je ČTU? *Česká tábornická unie* [online]. © 2009–2014 [cit. 2014-10-24]. Dostupné z: <http://www.tabornici.cz/info-o-ctu/co-je-ctu/>.
- Co je ČUS? *Česká unie sportu* [online]. © 2014 [cit. 2014-12-19]. Dostupné z: <http://www.cuscz.cz/o-nas/co-je-cus.html>.
- Co je FoS ČR. *Folklorní sdružení České republiky* [online]. [b.r.] [cit. 2014-10-23]. Dostupné z: <http://www.folklornisdruzeni.cz/co-je-fos-cr>.
- Členské organizace. *Česká rada dětí a mládeže* [online]. © 1999–2014 [cit. 2014-10-27]. Dostupné z: <http://crdm.cz/clenove/clenske-organizace/>.
- Členské organizace: Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska (SH ČMS). *Česká rada dětí a mládeže* [online]. © 1999–2014 [cit. 2014-11-22]. Dostupné z: <http://crdm.cz/clenske-organizace/sdruzeni-hasicu-cech-moravy-a-slezska-sh-cms/>
- Domov mládeže. *Střední škola informatiky, poštovníctví a finančnictví Brno* [online]. [cit. 2014-10-28]. Dostupné z: <http://www.cichnovabrno.cz/domov-mladeze>.
- Domov mládeže. *Střední škola informatiky, poštovníctví a finančnictví Brno* [online]. [b.r.]. [cit. 2014-05-02]. Dostupné z: <http://www.cichnovabrno.cz/domov-mladeze>.
- *European Union of the Deaf* [online]. © 2011–2015 [cit. 2014-05-02]. Dostupné z: <http://www.eudy.info/eudy>.

- Historie. *Pionýr* [online]. © 2012 [cit. 2014-10-22]. Dostupné z: <http://www.pionyr.cz/o-pionyru/historie>.
- Hlavní principy skautského programu. *Skauting* [online]. © 2011 [cit. 2014-10-21]. Dostupné z: <http://www.skaut.cz/skauting/skautsky-program/hlavni-principy-programu>.
- *Hradecký spolek neslyšících* [online]. © 2014 [cit. 2014-05-02]. Dostupné z: <http://www.hsnhk.estranky.cz/>.
- *I. Pražský sportovní klub neslyšících, o.s.* [online]. © 2014 [cit. 2014-12-19]. Dostupné z: <http://www.ipsknpraha.estranky.cz/>.
- Ideály Pionýra. *Pionýr* [online]. © 2012 [cit. 2014-12-19]. Dostupné z: <http://www.pionyr.cz/o-pionyru/idealy>.
- Internát. *Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené* [online]. © 2014 [cit. 2014-05-15]. Dostupné z: <http://www.sluchol.cz/index.php?nid=6800&lid=cs&oid=1104678>.
- Internát. *Střední škola, Základní škola a Mateřská škola, Hradec Králové* [online]. [b.r.]. [cit. 2014-11-05]. Dostupné z: <http://www.neslhc.com/internat.php>.
- Internáty. *Střední škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené* [online]. © 2011 [cit. 2014-05-15]. Dostupné z: http://www.vymolova.cz/#!internat_a_druziny.
- KAPLÁNEK, Michal. *Nauka o volném čase: studijní texty pro pedagogy volného času* [online]. České Budějovice : Teologická fakulta Jihočeská univerzita, 2011. [cit. 2014-05-16]. Dostupné z: <http://www.tf.jcu.cz/getfile/617191935b911b6b>.
- Kdo je to Animátor? *Animátoři děkanátu Valašské Klobouky* [online]. [b.r.]. [cit. 2014-11-14]. Dostupné z: <http://anima.wbs.cz/Kdo-je-to-animator.html>.
- Kdo jsme. *Zálesák*. [online]. © 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z: <http://zalesaksvaz.cz/>.
- *Keramická dílna* [online]. [b.r.]. [cit. 2014-10-17]. Dostupné z: <http://xdesign.cz/keramika/>.
- MÁZEROVÁ, Romana. *Kultura komunity neslyšících v České republice: nástin vývoje komunity neslyšících do roku 1938* [online]. Budapešť: Open Society Institute, 1999. s. 31–33. Dostupné z: <http://rss.archives.ceu.hu/archive/00001035/01/36.pdf>.
- *Moravská kavárna neslyšících* [online]. [cit. 2014-05-16]. Dostupné z: <http://www.moravskakavarnaneslysicich.cz/fotogalerie.php>.

- Muzikál Mauglí tlumočený do znakového jazyka: O nás. *Centrum pro dětský sluch Tamtam, o.p.s. Informační centrum rodičů a přátel sluchově postižených, o.s.* [online]. 2014 [cit. 2014-12-19]. Dostupné z: <http://www.frsp.cz/cs-CZ/o-nas/aktuality.html?n=78>.
- Naše služby: Akce pro děti. *Centrum pro dětský sluch Tamtam, o.p.s. Informační centrum rodičů a přátel sluchově postižených, o.s.* [online]. © 2011 [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://www.frsp.cz/cs-CZ/nase-sluzby/programy-pro-rodice-s-detmi/aktivacni-centrum/akce-pro-deti.html>.
- *Neslyšící katolíci*. [online]. [b.r.]. [cit. 2015-01-02]. Dostupné z: <http://www.neslysicikatolici.cz/index.php?typ=0>.
- O nás. *Naděje neslyšících* [online]. [b.r.]. [cit. 2015-01-02]. Dostupné z: <http://www.nadejeneslysicich.wz.cz/onas.html>.
- O sdružení. *Labyrint Brno* [online]. © 2002–2006 [cit. 2014-05-15]. Dostupné z: <http://www.labyrintbrno.cz/o-sdruzeni>.
- Pantomima S. I. Brno. Česká republika. *SNN v ČR – CDS pro sluchově postižené* [online]. © 2014 [cit. 2014-05-15]. Dostupné z: http://www.neslysici-brno.estranky.cz/clanky/pantomima-s_i_-_system-internacional-.html.
- *Pionýr* [online]. © 2012 [cit. 2014-10-22]. Dostupné z: <http://pionyr.cz/>.
- *Sbor bratrské jednoty baptistů – neslyšících* [online]. [b.r.]. [cit. 2015-01-02]. Dostupné z: <http://www.nadejeneslysicich.wz.cz/onas.html>.
- *Sdružení klubů neslyšících dětí a mládeže (SKNEDAM)* [online]. © 2007–2013 [cit. 2014-05-02]. Dostupné z: <http://www.sknedam.cz/>.
- *SK SKIVELO neslyšících Olomouc* [online]. [cit. 2014-05-10]. Dostupné z: <http://www.skivelo.olnet.cz/index.php/rzne-sporty>.
- *Skauting* [online]. © 2011 [cit. 2014-10-21]. Dostupné z: <http://www.skaut.cz/>.
- *Sportovní klub neslyšících Hradec Králové, o. s.* [online]. © 2014 [cit. 2014-05-02]. Dostupné z: <http://www.sknhradec.estranky.cz/>.
- Stanovy. *Česká obec sokolská* [online]. © 2007 [cit. 2014-11-01]. Dostupné z: <http://www.sokol.eu/stanovy-6ABB>.
- Stanovy. *I. Pražský sportovní klub neslyšících, o.s.* [online]. © 2014 [cit. 2014-12-19]. Dostupné z: <http://www.ipsknp Praha.estranky.cz/clanky/stanovy.html>.
- Střediska volného času. *MŠMT* [online]. © 2013–2014 [cit. 2014-11-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/strediska-volneho-casu>.

- Střední škola. *Střední škola, Základní škola a Mateřská škola, Hradec Králové* [online]. [b.r.]. [cit. 2014-11-05]. Dostupné z: <http://www.neslhc.com/ss.php>.
- Školní družiny. *MŠMT* [online]. © 2013–2014 [cit. 2014-11-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/skolni-druziny>.
- Školní kluby. *MŠMT* [online]. © 2013–2014 [cit. 2014-11-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/skolni-kluby>.
- *Televizní klub neslyšících*. Jak tráví neslyšící svůj volný čas? [online video]. TV, ČT 2. 5. 5. 2009 [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1096066178-televizni-klub-neslysicich/209562221800007#CTPlayer-1>.
- Tlumočená divadelní představení. *Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, o. s.* [online]. © 2010–2014 [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://www.cktzj.com/tlumocena-divadelni-predstaveni>.
- Ulicentrum. *Střední škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené* [online]. © 2011 [cit. 2014-05-02]. Dostupné z: <http://www.vymolova.cz/#!/ulita>.
- Vyhláška č. 108/2005, ze dne 22. února 2005 o školských výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních. *Sbírka zákonů: Ministerstvo vnitra a České republiky* [online]. © 2014 [cit. 2014-12-20]. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=108/2005&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy.
- Vyhláška č. 71/2005, ze dne 9. února 2005 o základním uměleckém vzdělávání. *Sbírka zákonů: Ministerstvo vnitra a České republiky* [online]. © 2014 [cit. 2014-12-20]. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=%2071/2005&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy.
- Vyhláška č. 74/2005, ze dne 9. února 2005 o zájmovém vzdělávání. *Sbírka zákonů: Ministerstvo vnitra a České republiky* [online]. © 2014 [cit. 2014-12-20]. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=74/2005&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy.

- Výroční zprávy. *Dobrovolní hasiči cz: Oficiální informační server sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska* [online]. © 2013 [cit. 2014-11-14]. Dostupné z: http://www.dh.cz/index.php?option=com_content&view=category&id=117&Itemid=144.
- *World federation of the deaf youth section* [online]. © 2011–2015 [cit. 2014-05-02]. Dostupné z: <http://www.wfdys.org/#/splash-page/>.
- Zájmové vzdělávání. *MŠMT* [online]. © 2013–2014 [cit. 2014-11-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/zajmove-vzdelavani-1>.
- Základní informace. *Česká asociace sport pro všechny* [online]. © 2009–2014 [cit. 2014-10-27]. Dostupné z: <http://www.caspv.cz/cz/o-nas/zakladni-informace/>.

Příloha: DOTAZNÍK

Ahoj,

jmenuji se Ludmila Ettlerová a jsem studentka oboru Čeština v komunikaci neslyšících na FF UK v Praze. Píši bakalářskou práci „Volnočasové a zájmové aktivity žáků škol pro sluchově postižené“.

Tento dotazník mi pomůže zjistit, co děláš ve svém volném čase. Například jaké máš zájmy, kam chodíš na kroužky, atd.

Skoro u každé otázky můžeš zakroužkovat více možností.

V dotazníku používám pojem „neslyšící“. Pod tímto pojmem zde ale myslím všechny žáky se sluchovým postižením, kteří studují na školách pro sluchově postižené.

Dotazník je anonymní, nemusíš se tedy nikde podepisovat.

Až dotazník vyplníš, dej ho prosím, paní učitelce.

Děkuji ti moc za tvoji spolupráci ☺.

Vyplň:

Jsem: holka / kluk

Věk:

Třída:

V komunikaci nejraději používám (můžeš zakroužkovat více možností):

- a) český znakový jazyk
- b) mluvenou češtinou
- c) odezírání
- d) jiné:

Přes týden bydlím:

- a) na internátě
- b) doma
- c) jinde:

1. Co děláš ve volném čase? (můžeš zakroužkovat více možností)

- a) chodím do kroužků
- b) jsem venku (s kamarády, na kole, bruslích, sportuji...) napiš:
- c) cestuji
- d) hraji hry na počítači, jsem na internetu (ne kvůli škole)
- e) učím se a dělám úkoly
- f) čtu si
- g) jiné

2. Chodíš/jezdíš na nějaké akce pro neslyšící? (př. tlumočené divadelní představení, ples...)

NE – ANO, napiš na jaké:
.....

3. Chodíš na nějaké zájmové kroužky?

- a) ano (pokračuj otázkou č. 5)
- b) ne (pokračuj otázkou č. 4)

4. Proč nechodíš do kroužků? (můžeš zakroužkovat více možností)

- a) nechci nikam chodit
 - b) kroužky jsou moc drahé
 - c) nemám čas
 - d) jiný důvod:
- (Pokračuj otázkami č. 10-12 a pak dotazník odevzdej paní učitelce. Děkuji.)

5. Kam chodíš na kroužky? (můžeš zakroužkovat více možností)

- a) kroužky ve škole
- b) kroužky na internátu
- c) dům dětí a mládeže (= více kroužků v jedné budově)
- d) sportovní klub
- e) skaut
- f) organizace pro neslyšící, napiš:
- g) jiné:

6. Jaké kroužky navštěvuješ? (můžeš zakroužkovat více možností)

- a) výtvarný
- b) sportovní (př. míčové hry, atletika, plavání, fotbal,...) napiš:
- c) hudební (hudebně pohybový)
- d) taneční
- e) jazykový (př. angličtina, kurz českého znakového jazyka) napiš:
- f) jiný:

7. Chodíš na kroužky, kde je: (můžeš zakroužkovat více možností)

- a) více slyšících žáků
- b) více neslyšících žáků

- c) asi stejně slyšících i neslyšících žáků
- d) všichni neslyšící
- e) všichni slyšící

8. Proč na kroužky chodíš? (můžeš zakroužkovat více možností)

- a) baví mě to
- b) mám tam neslyšící kamarády
- c) mám tam slyšící kamarády
- d) přihlásili mě tam rodiče
- e) rozumím vedoucím, protože jsou neslyšící
- f) kroužek mám blízko domova
- g) jiný důvod:

9. Vyhovuje ti způsob komunikace na kroužcích? (Rozumíš učiteli?)

Příklad:

1. kroužek: keramika

- a) komunikace mi vyhovuje, protože učitel je neslyšící a znakuje
- b) komunikace mi nevyhovuje, protože

2. kroužek: fotbal

- ☒ a) komunikace mi vyhovuje, protože
- ☐ b) komunikace mi nevyhovuje, protože učitel je slyšící a neumí znakovat

1. kroužek: _____

- ☐ a) komunikace mi vyhovuje, protože
- ☒ b) komunikace mi nevyhovuje, protože

2. kroužek: _____

- a) komunikace mi vyhovuje, protože
- b) komunikace mi nevyhovuje, protože

3. kroužek: _____

- a) komunikace mi vyhovuje, protože
- b) komunikace mi nevyhovuje, protože

10. Chtěl/a bys chodit na kroužek, ale nemůžeš, protože jsi neslyšící? Pokud ano, napiš na jaký.

- a) ne
- b) ano

11. Chtěl/a bys, aby bylo více kroužků pro neslyšící?

- a) ano, protože
- b) ne, protože
- c) nevím, chodím jen na kroužky se slyšícími

12. Pokud máš nějaké poznámky k tvým kroužkům, zájmům, volnému času – můžeš je napsat zde (nebo na druhou stranu papíru):